

JURIDISK INSTITUT -
AALBORG UNIVERSITET

KANDIDATSPECIALE

FORTOLKNING AF BEGUNSTIGELSESKLAUSULEN »NÆRMESTE PÅRØRENDE« I FORSIKRINGER OG PENSIONER

MARIA OPPELSTRUP HOLMGAARD
STUDIENR. 2014-5775

VEJLEDER - GITTE MELDGAARD ABRAHAMSEN

MAJ 2019

Forfatter:	Maria Oppelstrup Holmgaard, studienr.: 2014-5775
Uddannelse:	Cand.jur., Aalborg Universitet
Fagområde:	Forsikrings-, pensions- og arveret
Afhandling:	Kandidatspeciale
Projekttitel:	Fortolkning af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« i forsikringer og pensioner
Engelsk titel:	An analysis of the legal concept »next of kin« in insurances and pensions
Vejleder:	Gitte Meldgaard Abrahamsen
Afleveringsdato:	15. maj 2019
Antal anslag:	143.994
Forsidebillede fra:	www.unsplash.com

English abstract

The purpose of this project is to research how to interpret the clause on favoring »next of kin« inserted in insurances and pensions. This project seeks to answer the following thesis: *“How does the clause on favoring »next of kin« inserted in life insurances and pensions in banks interpret?”*. Furthermore this project will research if and how the law amendment *nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love (LÆF)* from January 2008, has affected the legal situation of these particular groups of people included in the clause on favoring »next of kin« . To research this thesis The legal dogmatic Method will be used. The legal dogmatic Method demonstrates and analysis present law by using different legal sources. When using this method it is important to remember not all legal sources has the same value when analyzing present law. Therefore the analysis will first and foremost relay on the actual laws, the law amendments and the preparatory work that belongs to the laws. Next, the jurisprudence on this area will be used to support the analysis. Although the legal litterateur is not an actual legalsouce, the legal litterateur on this area will be used as a supplement to understanding and using the law correctly.

In order to interpret the clause on favoring »next of kin« the project first describes shortly how to understand the other clauses that can be inserted in insurances and pensions such as »my spouse« or »my children«. The understanding of these other clauses can and should be used when interpreting the groups included in the clause on favoring »next of kin« .

In general the analysis shows that depending on rather or not the clause on »next of kin« is set up before or after January 1st 2008 the clause on »next of kin« is interpret after two different legislative. So if the favoring of »next of kin« is set up before January 1st 2008 the clause on »next of kin« should be interpret after Forsikringsaftaleloven (FAL) § 105, stk. 5. If the clause on favoring of »next of kin« is set up after January 1st 2008 the clause on »next of kin« should be interpret after FAL § 105a. Both legislative puts up a rankingorder on which 4 or 5 groups of people are placed. The ranking works in a way so the group on the 1st place gets the total insurancepremium if the policyholder has a spouse. If the policyholder has no spouse which is ranked on 1st place in both legislative, it will be the next group on the ranking that gets the whole insurance etc.. The

biggest difference between FAL § 105, stk. 5 and FAL § 105a is mainly that the co-occupant to the policyholder is included in the people that are favored in the insurance in FAL § 105a. So if the favoring of »next of kin« is set up before January 1st 2008 the co-occupant to the policyholder is not included and the children of the policyholder comes after the spouse in the ranking of people that are favored in the insurance.

Finally, the project contains a chapter containing a couple of perspectives that was detected while writing this project, and which are interesting to research further in connection with the area of interpretation of the clause on favoring »next of kin« inserted in insurances and pensions.

Indholdsfortegnelse

KAPITEL 1: INTRODUKTION.....	1
1.1. INDLEDNING	1
1.2. PROBLEMFORMULERING	2
1.3. AFGRÆNSNING	3
1.4. METODE	3
1.5. RETSKILDER	4
KAPITEL 2: AFDØDES BEGUNSTIGELSE – KORT OVERBLIK	7
2.1. INDSÆTTELSE AF BEGUNSTIGET	7
2.2. INDIVIDUEL INDSÆTTELSE.....	10
2.3. BEGUNSTIGELSESKLAUSULER	11
2.3.1 »Ægtefælle«.....	12
2.3.2 »Børn«	15
2.3.3 »Arvinger«	16
2.3.4 »Nærmeste pårørende«	16
KAPITEL 3: FORTOLKNING AF »NÆRMESTE PÅRØRENDE«.....	18
3.1. »NÆRMESTE PÅRØRENDE« BEGUNSTIGET I PENSIONER OG FORSIKRINGER FØR 2008	18
3.2. BAGGRUNDEN FOR ÆNDRINGEN AF BEGUNSTIGELSESGREGLERNE I 2008	20
3.3. »NÆRMESTE PÅRØRENDE« BEGUNSTIGET I PENSIONER OG FORSIKRINGER EFTER 2008.....	24
KAPITEL 4: ANALYSE AF PERSONGRUPPERNE OMFATTET AF BEGUNSTIGELSESKLAUSULEN »NÆRMESTE PÅRØRENDE«.....	26
4.1. ÆGTEFÆLLEN SOM »NÆRMESTE PÅRØRENDE«	26
4.1.1. Ægtefællen som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5.....	26
4.1.2. Ægtefællen som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a	27
4.2. SAMLEVEREN SOM »NÆRMESTE PÅRØRENDE«.....	29
4.2.1. Samleveren som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5	29
4.2.2. Samleveren som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a.....	30
4.3. BØRN SOM »NÆRMESTE PÅRØRENDE«	36
4.3.1. Børn som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5.....	36
4.3.2. Børn som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a	38
4.4. ARVINGER SOM »NÆRMESTE PÅRØRENDE«.....	39
4.4.1. Arvinger som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5.....	39

4.4.2. Arvinger som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a.....	40
4.5. »... ANDET FREMGÅR AF OMSTÆNDIGHEDERNE...«.....	43
4.5.1. »...hvis ikke andet fremgår af omstændighederne...«, jf. FAL § 105, stk. 1	43
4.5.2. »..medmindre andet fremgår af omstændighederne...«, jf. FAL § 105a, stk. 1.....	51
KAPITEL 5 : IKRAFTTRÆDELSESPØRGSMÅLET	53
KAPITEL 6: KONKLUSION	56
KAPITEL 7: PERSPEKTIVERING	59
KAPITEL 8: LITTERATURLISTE.....	64

KAPITEL 1

Introduktion

Formålet med kapitel 1 er først og fremmest at give en generel introduktion til emnet for afhandlingen, for derigennem at illustrere afhandlingens relevans samt baggrunden for valg af emne. Herefter anføres afhandlingens problemformulering, hvorefter der foretages en afgrænsning af afhandlingens emne i forhold til afhandlingens problemformulering. Kapitlet afsluttes med en gennemgang af afhandlingens metode og anvendte retskilder.

1.1. Indledning

Reglerne om arv og reglerne om begunstigelse i pensioner- og forsikringer følger to forskellige spor. Således sker fordelingen af forsikringer – og pensioner ved død efter henholdsvis forsikringsaftaleloven og pensionsopsparingsloven, og den øvrige formue fordeles efter arveloven, herefter kaldet AL. Reglerne tjener samme formål, men de har imidlertid ikke givet sig udtryk i en ensartet regulering.¹

Forsikringsaftaleloven, herefter kaldet FAL, har siden dens vedtagelse tilbage i 1930, reguleret en række spørgsmål om begunstigelse i livsforsikringer. I 1996 blev »lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter«, også kaldet pensionsaftaleloven, og herefter kaldet POL, vedtaget.² POL sigtede primært til at skabe parallelitet til FAL §§102 ff., i det omfang spørgsmålene heri kunne opstå ved pensionsopsparinger i et pengeinstitut.³ Begunstigelsesreglerne i POL §§ 2-5b, svarer således indholdsmæssigt også til FAL §§ 102-105b.

¹ Betænkning nr. 1473/2006, side 145

² ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal, side 5

³ Lovforslaget som fremsat, LFF 1996-01-17 nr 163, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 2

De to begunstigelsesregelsæt i FAL og POL blev revideret under ét ved lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love, herefter kaldet LÆF. Ændringerne i LÆF byggede i vidt omfang på de overvejelser, som kom til udtryk i betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v. LÆF blev vedtaget i juni 2007 og trådte i kraft 1. januar 2008. Det er denne lovændring, der bl.a. vil danne grundlag for afhandlingen, med særlig fokus på ændringerne i henholdsvis FAL § 105 og POL § 5 samt ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelser i LÆF.

Ifølge FAL § 102, stk. 1 og POL § 2, stk. 1 kan forsikringstageren-/pensionsopsparereren indsætte »en anden« som begunstiget. Retsvirkningen af en sådan begunstigelsesindsættelse er, at forsikringssummen henholdsvis de opsparede midler udbetales *umiddelbart* til den eller de begunstigede ved forsikringstagerens -/pensionsopsparerens død, jf. FAL § 102, stk. 1, 2. pkt. og POL § 2, stk. 1, 2. pkt..

Forsikringstageren -/pensionsopsparereren kan blandt andre indsætte sine »nærmeste pårørende« som begunstiget i dennes forsikringer eller pensioner. Det er oftest denne begunstigelsesklausul, som forsikrings – og pensionsselskaberne sætter ind som standard ved oprettelse af forsikringer og pensioner. »Nærmeste pårørende« betegnes derfor også som standardklausulen. Det er således udgangspunktet i langt de fleste tilfælde, at forsikringerne og pensionerne begunstiger »nærmeste pårørende« medmindre andet skriftlig meddeles eller er meddelt til selskaberne, jf. formkravene i FAL og POL.⁴

1.2. Problemformulering

På baggrund af ovenstående har denne afhandling overordnet til formål at afdække retstilstanden, for fortolkning af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« i kapitalforsikringer og kapitalpensioner. Mere specifikt lyder problemformuleringen: *”Hvordan fortolkes begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« i livsforsikringer og pensioner i pengeinstitutter?”*. Dernæst har afhandlingen til formål at undersøge om LÆF har, og i så fald hvordan den har, påvirket retsstillingen for den eller de persongrupper, som er omfattet af klausulen »nærmeste pårørende«. Hovedvægten kommer til at ligge

⁴ Synopsis.dk, Hvem er begunstiget?

på en nærmere juridisk komparativ analyse af, hvordan retstilstanden for fortolkning af »nærmeste pårørende« var før og efter LÆF, der trådte i kraft 1. januar 2008.

1.3. Afgrænsning

Idet området for begunstivelse i forsikringer og pensioner er ganske omfattende, er der en række problemstillinger, som ikke kan indeholdes i afhandlingens omfang. Således vil spørgsmålet om anfægtelse af en begunstivelse, bortfald af en begunstivelse, forsikringstagerens og den begunstigedes muligheder for at pantsætte og overdrage sine rettigheder, processuelle spørgsmål, herunder kompetencen til at afgøre pensions – og forsikringssager samt den såkaldte lovlige personkreds i pensionsbeskatningsloven (PBL), ikke blive behandlet. Den lovlige personkreds i PBL vil dog kort blive omtalt i afhandlingens kapitel 2.1, og den er også omtalt i afhandlingens kapitel 7. Herudover er det alene begunstigelser i livsforsikringer og pensioner i pengeinstitutter, der vil blive behandlet, hvilket betyder, at det er kapitalforsikringer, renteforsikringer i kraft af henvisningen i FAL § 118, ratepensioner, jf. POL § 11A og aldersopsparinger, jf. PBL § 12, der behandles. Afhandlingen behandler således ikke selvpensionsordninger og indeksopsparingskonti.

Udover, at POL vedrører udbetaling af pensionsopsparinger og FAL vedrører udbetaling af forsikringssummer, er reglerne om kapitalopsparing hhv. kapitalforsikring parallelle, hvorfor afhandlingen alene vil henvise til reglerne i FAL. Ligeledes vil afhandlingen alene omtale »forsikringstageren «trods reglerne også gælder for »pensionsopsparerer«. Ydermere vil afhandlingen alene omtale »forsikringssummen«, men også omfatte de opsparede midler, der er indbetalt på de nævnte pensionskontoer i pengeinstitutter.

1.4. Metode

Den metode, der vil blive anvendt under udarbejdelsen af afhandlingen, er den retsdogmatiske metode. Hovedformålet med den retsdogmatiske metodes er at analysere og beskrive de lege lata; gældende ret. Den retsdogmatiske metode sammenholder og

analyserer retskilderne, hvorved den i samtiden gældende ret udledes.⁵ Carsten Munk Hansen anfører:

”Overordnet er målet gennem en systematisk, metodisk og transparent virksomhed at finde sandheden, finde ny viden, om gældende ret”.⁶

Den retsdogmatiske metode adskiller sig fra den juridiske metode, idet perspektivet på det der undersøges er anderledes, end ved anvendelsen af den juridiske metode. Ligeledes adskiller den retsdogmatiske metode sig fra den juridiske metode, da den juridiske metodes primære formål er at løse konkrete problemstillinger, og derimod ikke at udlede gældende ret. Den retsdogmatiske metode beskæftiger sig udelukkende med gældende ret.⁷ LÆF udtog FAL § 105, stk. 5 og POL § 5, stk. 5 af den nye lovgivning. Trods FAL § 105, stk. 5 og POL § 5, stk. 5 ikke længere er en del af den gældende lovgivning, har den retsdogmatiske analyse i afhandlingen, forsat stor fokus på disse to bestemmelser. Dette begrundes med, at FAL § 105, stk. 5 og POL § 5, stk. 5 forsat er gældende ret, når begunstigelser af »nærmeste pårørende«, der er foretaget før 1. januar 2008, skal fortolkes. For, at den retsdogmatiske metode anvendes mest fyldestgørende og loyalt, må den som anvender metoden, også udtrykke en eventuel usikkerhed om retstilstanden, hvor der måtte være en sådan.⁸ Formålet med afhandlingen er at analysere og beskrive gældende ret, på området for fortolkning af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, indsat i livsforsikringer og pensioner i pengeinstitutter.

1.5. Retskilder

Som udgangspunkt tillægges alle retskilder principielt samme værdi. Nogle retskilder tillægges dog i praksis, større værdi end andre. Retskilderne kan derefter opdeles i primære og sekundære.⁹ De retskilder der er anvendt i afhandlingen, består både af primære og sekundære retskilder. De primære retskilder omfatter love, anordninger,

⁵ “Den juridiske metode - en introduktion”, 1. udgave, 2013, Lone L. Hansen og Erik Werlauff, side 24

⁶ ”Retsvidenskabsteori”, 1. udgave, 2014, Carsten Munk-Hansen, side 86

⁷ ”Retsvidenskabsteori”, 1. udgave, 2014, Carsten Munk-Hansen, side 87

⁸ ”Retsvidenskabsteori”, 1. udgave, 2014, Carsten Munk-Hansen, side 86

⁹ ”Retskilderne og den juridiske metode” 2. udgave, 2000, Jens Evald, side 5

bekendtgørelser og cirkulærer m.m., og betegnes også som de skrevne retskilder. De sekundære retskilder udgøres af retspraksis, administrativ praksis, retssædvaner og forholdets natur, og betegnes oftest som de uskrevne retskilder, jf. Jens Evald: *Retskilderne og den juridiske metode*.¹⁰

Den primære retskilde, der anvendes i afhandlingen er lovgivningen. Både den nugældende forsikringsaftaleloven, lov nr. 1237 af 9. november 2015 og den tidligere gældende forsikringsaftaleloven, lov nr. 999 af 5. oktober 2006, udgør en vigtig retskilde i afhandlingen, idet afhandlingen behandler retstilstanden før og efter lovændringen i 2008. Således vil lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love (fremfor kaldet LÆF) også udgør en vigtig del af retskilderne i afhandlingen. Ydermere vil lov nr. 293 af 24. april 1996 (POL) også blive anvendt, da afhandlingen også omhandler pensioner i pengeinstitutter, som reguleres i POL.

Endvidere udgør forarbejderne, til de nævnte love, en vigtig del af retskilderne i afhandlingen. Forarbejderne til lovene vil blive anvendt til, *dels* at foretage en subjektiv fortolkning med henblik på at klarlægge lovgivers hensigt med de relevante regler, *dels* til at undersøge hvad formålet oprindeligt har været med de relevante bestemmelser.

Afhandlingen vil også inddrage retspraksis til at belyse retsstillingen på afhandlingens fokusområde. De retsafgørelser som udgør den anvendte retspraksis er som udgangspunkt gældende inter partes for de involverede parter. Trods dette, bør retspraksis forsat anses for en retskilde og tillægges en vis retskildeværdi.¹¹ Udvælgelsen af retspraksis er sket med udgangspunkt i FAL, POL og forarbejderne hertil. Afhandlingen vil indeholde retspraksis afsagt efter både POL og FAL, da begunstigelsesbestemmelserne i lovene er parallelle. Afhandlingen vil også omfatte en række kendelser afsagt af Forsikringsankenævnet. Det skal bemærkes, at ankenævnets afgørelser ikke er bindende for domstolene, men såfremt der ikke foreligger modstridende

¹⁰ ”*Retskilderne og den juridiske metode*” 2. udgave, 2000, Jens Evald, side 5

¹¹ ”*Retsvidenskabsteori*”, 1. udgave, 2014, Carsten Munk-Hansen, side. 297

retspraksis, må ankenævnets afgørelse tages som udtryk for gældende ret.¹² Ligeledes kan forventnings- og indretningssynspunkter tale for at inddrage nævnspraksis.¹³

Slutteligt vil juridiske litteratur blive inddraget i afhandlingen. Den juridisk litteratur vil blive anvendt som et fortolkningsbidrag til de ovenstående retskilder, der er anvendt i afhandlingen. Det skal bemærkes, at forfatterne bag den juridiske litteratur ikke er berettiget til at fastsætte dansk ret, hvorfor den juridiske litteratur ikke udgør en selvstændig retskilde. Dog understøtter forfatterne oftest deres antagelser ud fra lovgivning, forarbejder samt retspraksis, hvorfor litteraturen kan bidrage til en mere objektiv analyse. Den juridiske litteratur er således ikke uden retskildemæssig værdi.¹⁴

¹² "Retsvidenskabsteori", 1. udgave, 2014, Carsten Munk-Hansen, side 224

¹³ "Retsvidenskabsteori", 1. udgave, 2014, Carsten Munk-Hansen, side 345

¹⁴ "Juridisk informationssøgning. En praktisk introduktion til retssystemets kilder samt til grundtræk af retsinformatikken", 5. udgave, 1997, Peter Blume

KAPITEL 2

Afdødes ordninger – kort overblik

Formålet med kapitel 2 er at give et kort overblik over de gældende begunstigelsesregler, der findes i POL og FAL, og dermed give et overblik over de bestemmelser, der ligger til grund for indsættelsen af »nærmeste pårørende« og fortolkningen af denne klausul.

2.1. Indsættelse af begunstiget

Hjemlen til at indsætte »en anden« som begunstiget i forsikringer findes i FAL § 102, stk. 1, 1. pkt.. Det fremgår af bestemmelsen:

”Forsikringstageren kan ved forsikringens tegning eller senere indsætte en anden som begunstiget”.

Når forsikringstageren indsætter en begunstiget i de ovenfor nævnte produkter, medfører det en række fordele. De to vigtigste fordele, der opnås ved at indsætte en begunstiget i en forsikring eller pension er;

1. at forsikringssummen, der tilfalder den begunstiget, udbetales udenom forsikringstagerens dødsbo, og derfor også udenom eventuelle kreditorer i dødsboet, hvorved der opnås kreditorbeskyttelse, jf. FAL § 102, stk. 1, 2. pkt.
2. at forsikringstageren kan opnå en anden fordeling af – en eventuel meget væsentlig del af – sin formue, end den som arvelovgivningen medfører, da forsikringstageren i princippet kan begunstige hvem han vil i hans forsikring og pensioner.¹⁵

Som nævnt kan forsikringstageren og pensionsopsparereren i princippet – ligesom ved testamente – begunstige hvem han vil i sin forsikring og pensioner. Aftaleretligt er der således ingen begrænsninger for hvem, der kan begunstiges i en pension eller en

¹⁵ ”Dansk forsikringsret”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 961

forsikring.¹⁶ Forsikringstagerens og pensionsopsparerens valgfrihed ved begunstigelse er dog relativ, idet mange af de skattebegunstigede ordninger kun er skattebegunstigede, hvis udbetalingen sker til en eller flere personer i den såkaldt »lovlig« personkreds i PBL.¹⁷ PBL opstiller en række begrænsninger i bl.a. PBL § 10, stk. 1, nr. 4 og § 11 A, stk. 1, nr. 5, om begunstigelse, som i praksis aftales for at opnå de skattebegunstigede retsvirkninger, herunder fradrag for indbetalinger til pensionen.¹⁸ Efter PBL kan pensionsopspareren således indsætte en begunstiget, der er pensionsopsparerens; ægtefælle, fraskilte ægtefælle, livsarvinger, stedbørn, stedbørns livsarvinger, nærmeste pårørende i lovens forstand, eller en navngiven person, der har fælles bopæl med pensionsopspareren ved indsættelsen af den begunstiget eller dennes livsarvinger. Med hensyn til begunstigelse i forsikringer, kan forsikringstageren begunstige dennes ægtefælle (også en fraskilt) eller samlever og-/eller livsarvinger under 24 år, hvis forsikringstageren ønsker at benytte de skattebegunstigede ordninger.¹⁹ Denne såkaldte »lovlig« personkreds, for henholdsvis pensioner og forsikringer, vil ikke blive yderligere behandlet i afhandlingen, da forsikringstageren som nævnt, i princippet, kan begunstige hvem han vil.²⁰ Den »lovlig« personkreds i PBL indgår dog i perspektiveringen i afhandlingens kapitel 7.

Selve indsættelsen af den begunstiget er kun gyldig, såfremt den skriftligt meddeles til selskabet eller optages i eller påtegnes policen af forsikringsselskabet, jf. FAL § 103, stk. 1. Er formkravene i FAL § 103, stk. 1 ikke opfyldt, kan forsikringssummen ikke holdes uden for dødsboet, da en sådan disposition sidestilles med en testamentarisk disposition.²¹ Ligeledes gælder det, at såfremt begunstigelsen er sket i forsikringstagerens testamente, vil den begunstiget få stilling som testamentsarving i dødsboet efter forsikringstageren, idet indsættelse ved testamente ikke kan erstatte meddelelsen til selskabet eller banken efter FAL § 103. Er begunstigelsen sket i testamente, kan summen

¹⁶ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 962

¹⁷ ”*Arveret*”, 7. udgave, 2018, Irene Nørgaard, Caroline Adolphsen og Eva Naur, side 362

¹⁸ ”*Dansk pensionsret*”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 549

¹⁹ ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal, side 100

²⁰ ”*Arveret*”, 7. udgave, 2018, Irene Nørgaard, Caroline Adolphsen og Eva Naur, side 362

²¹ ”*Forsikringsaftaleloven med kommentarer*”, Preben Lyngsø, 4. udgave, 1992

således ikke holdes udenfor dødsboet. Det betyder dog ikke, at omtale af en begunstigelse eller en begunstiget i et testamente er uden betydning, idet omtale af en sådan i et testamente, kan være et fortolkningsbidrag til begunstigelsen i forsikringspolice.²² Det kan her bemærkes, at efter de norske regler anses en testamentarisk disposition over en forsikring, såsom begunstigelse, for gældende, jf. Lennart Lynge Andersen og Peter Møgelvang-Hansen i *Ånd og Rett. Festskrift til Birger Stuevold Lassen* (1997).²³

Som udgangspunkt skal den skriftlige meddelelse om indsættelse af den begunstiget, være afsendt inden dødsfaldet, da formkravet ellers ville være for let at omgå. Det er derimod ikke nødvendigt, at den skriftlige meddelelse er kommet frem til forsikringsselskabet inden dødsfaldet. Se hertil U 2013.928 V.

U 2013.928 V: Afdøde havde kort før han begik selvmord skrevet to breve, hvoraf det fremgik, at hans forlovede skulle arve ham. Brevene lå i afdødes køkken, da denne begik selvmord. Brev 1 var ikke dateret eller underskrevet. Brev 2 oplyste alt hvad der var at arve, herunder forsikringerne. I brev 1 var der ikke taget stilling til forsikringerne eller pensionerne, og brev 1 kunne derfor ikke opfylde kravene til en meddelelse i henhold til FAL § 103, stk. 1. Retten fandt, at brev 2 opfyldte kravene til en meddelelse i henhold til FAL § 103, stk. 1, således at pensionerne tilfaldt den afdødes forlovede, idet brev 2 omtalte pensionerne og forsikringerne med henvisning til, at afdødes forlovede skulle arve alt.²⁴

Det kræves ikke, at den originale skriftlige erklæring senere kan forevises, såfremt det bevismæssigt er klart, at begunstigelsen oprindeligt er sket skriftligt, jf. TFA 2015.545 V.²⁵

Forsikringstageren kan indsætte en eller flere begunstigede, og han kan således også bestemme hvorvidt begunstigelsen skal ske kumulativt eller successivt.²⁶ Indsættelsen af en begunstiget kan tilbagekaldes, såfremt indsættelsen ikke er gjort uigenkaldelig overfor den begunstiget, jf. FAL § 102, stk. 2. Er begunstigelsen gjort uigenkaldelig kræver det samtykke fra den begunstiget, såfremt begunstigelsen skal tilbagekaldes. En

²² "Arveret", 7. udgave, 2018, Irene Nørgaard, Caroline Adolphsen og Eva Naur, side 362

²³ TFA 2005.188 ff., "Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør?", Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal

²⁴ Domsreferat af U 2013.928 V

²⁵ Domsreferat af TFA 2015.545 V

²⁶ "Begunstigelse i bankpensioner", 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 39

uigenkaldelig begunstigelse kan dog bortfalde som følge af bristede forudsætninger, jf. U 2013.1943 V om uigenkaldelig begunstigelse i livsforsikring af tidligere samlever som var uvirksom efter samlivsophævelsen. Retten til tilbagekaldelse går ikke over på forsikringstagerens arvinger eller dødsbo.²⁷

Ordninger, hvori der ikke er indsat en begunstiget, og som er oprettet før 1. januar 2008, skal udbetales til forsikringstagerens dødsbo, jf. tidligere gældende FAL § 104, stk. 1, jf. LÆF § 10, stk. 2. Har forsikringstageren ikke indsat en begunstiget i sin pension eller forsikring, der er oprettet efter 1. januar 2008, tilfalder summen forsikringstagerens nærmeste pårørende, jf. § 105a, jf. FAL § 105b, stk. 1, 1. pkt.. Er der ikke nogen nærmeste pårørende, tilfalder forsikringssummen fra en sådan ordning, forsikringstagerens dødsbo, jf. FAL § 105b, stk. 1, 2. pkt.. Baggrunden for denne ændring fremgår af betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v.. Udvalget foreslog heri, at reglerne for sådanne situationer, skulle afspejle det praktiske udgangspunkt, således at forsikringssummen tilfalder »nærmeste pårørende«, hvis der ikke er indsat en begunstiget.²⁸ Da nærmeste pårørende i FAL § 105b, også skal fortolkes efter FAL § 105a, er afhandlingens kapitel 4 også relevant for anvendelse af FAL § 105b.

2.2. Individuel indsættelse

Forsikringstageren kan indsætte en individuel begunstiget ved navns nævnelse. Ved fortolkning af en individuel begunstigelsesklausul, må man anvende samme fortolkningsmetode, som anvendes ved fortolkning af et testamente. Herefter lægges hovedvægten på, hvad der må antages at være forsikringstagerens vilje.²⁹ En individuel indsættelse med navns nævnelse styrker den begunstigedes position, men efterfølgende omstændigheder kan medføre, at begunstigelsen ikke er gyldig, og den begunstiget derfor bliver diskvalificeret. Sådanne omstændigheder kunne være skilsmisse eller efterfølgende

²⁷ ”*Begunstigelse i bankpensioner*”, 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 55

²⁸ Betænkning nr. 1473/2006

²⁹ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 970

ophør af kontakt, efter begunstigelseserklæringens udformning, mellem forsikringstageren og den person, der er begunstiget ved navns nævnelse.³⁰

Indsættes en bestemt person som begunstiget bortfalder begunstigelsen, såfremt den begunstiget ikke overlever forsikringstageren, jf. FAL § 106. Det betyder også, at den begunstigedes arvinger ikke træder i dennes sted, og derfor ikke kan anses som begunstigede ved forsikringstagerens død, såfremt den begunstiget ikke overlever forsikringstageren. Den begunstigedes arvinger træder kun i dennes sted, hvis dette er bestemt i forsikringstagerens begunstigelseserklæring.³¹ Overlever den begunstiget ikke forsikringstageren, og er der i begunstigelseserklæringen indsat en subsidær begunstiget, tilfalder forsikringssummen denne. Er det ikke i begunstigelseserklæringen bestemt, at den begunstigedes arvinger skal træde i dennes sted, og er der ikke indsat en subsidær begunstiget, behandles forsikringerne efter henholdsvis FAL § 104, stk. 1 og § 105b, afhængig af hvornår begunstigelsesindsættelsen er sket.³²

Begunstigelsesindsættelsen giver ikke den begunstiget ejersbeføjelser, og derfor kan den begunstiget heller ikke selv indsætte en eller flere nye begunstigede i sit sted.³³ Såfremt forsikringssummen ikke skal udbetales ved forsikringstagerens død, eksempelvis fordi forsikringstageren har bestemt, at forfaldstiden indtræder en nærmere bestemt tid efter forsikringstagerens død, indtræder den begunstiget dog forsat i forsikringstagerens sted ved forsikringstagerens død, og dermed også i retten til at indsætte en anden begunstiget efter forsikringstagerens dødtidspunkt, jf. FAL § 110.

2.3. Begunstigelsesklausuler

I stedet for at indsætte en individuel begunstiget, kan forsikringstageren indsætte en begunstigelsesklausul, hvorefter eksempelvis hans »ægtefælle«, »børn«, »nærmeste pårørende«, etc. indsættes som begunstiget. FAL § 105, stk. 2-4, dagældende FAL § 105, stk. 5 og nugældende FAL § 105a, opstiller en række formodningsregler, hvorefter

³⁰ ”*Begunstigelse i bankpensioner*”, 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 83

³¹ ”*Dansk pensionsret*”, 2. udgave, 2017, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 550

³² ”*Begunstigelse i bankpensioner*”, 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 84

³³ ”*Dansk pensionsret*”, 2. udgave, 2017, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 550

de mest anvendte begunstigelsesklausuler skal fortolkes. Begunstigelsesklausulerne »ægtefælle«, »børn« og »arvinger«, skal fortolkes efter henholdsvis § 105, stk. 2, 3 og 4. Begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« skal fortolkes efter henholdsvis FAL § 105, stk. 5 og FAL § 105a, afhængigt af om begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« er indsat før eller efter 1. januar 2008. Idet FAL § 105, stk. 5 henviser til stk. 2-4, når persongrupperne i stk. 5, og dermed også persongrupperne FAL § 105a, stk. 1, skal fortolkes, er det nødvendigt først og fremmest at give et kort overblik over hvordan begunstigelsesklausulerne »ægtefælle«, »børn« og »arvinger« fortolkes efter FAL § 105, stk. 2-4.

Det fremgår endvidere af FAL § 105, stk. 1, at § 105, stk. 2-4 ikke finder anvendelse, såfremt andet fremgår af omstændighederne. Det betyder eksempelvis, at hvis forsikringstageren på det tidspunkt, hvor begunstigelsen af dennes tre børn skete, havde et godt forhold til sine tre børn, men på det tidspunkt, hvor forsikringstageren dør, helt har afbrudt forbindelsen med det ene barn, kan de konkrete omstændigheder medvirke til, at begunstigelsesklausulen »børn«, jf. FAL § 105, stk. 3, fortolkes som kun at omfatte de to børn, som forsikringstageren forsat har kontakt til, jf. udtrykket ”...såfremt andet fremgår af omstændighederne” i FAL § 105, stk. 1.³⁴ Lignende eksempel følger af forarbejderne til POL.³⁵ Det er dog vigtigt at bemærke, at retspraksis stiller strenge krav til beviset for, at kontakten har været endegyldigt afbrudt mellem forsikringstageren og barnet. Endvidere finder FAL § 105 ikke anvendelse såfremt forsikringstageren har indsat en navngivet person, som begunstiget.

2.3.1 »Ægtefælle«

Såfremt forsikringstageren har indsat sin »ægtefælle« som begunstiget, skal denne fortolkes ved hjælp af FAL § 105, stk. 2. Efter stk. 2 anses den ægtefælle, som forsikringstageren ved sin død levede i ægteskab med, som begunstiget, såfremt det fremgår af forsikringstagerens begunstigelseserklæring, at det er hans ægtefælle der er

³⁴ ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal, side 100

³⁵ Folketingstidende 1995/96, tillæg A, sp. 3332.

indsat som begunstiget. Som Irene Nørgaard anfører, kan indsættelse af ægtefællen som begunstiget, give anledning til fortolkningstvivil, når eksempelvis samlivet i ægteskabet er ophørt, men der hverken er begæret separation eller skilsmisse eller hvis det daværende ægteskab afløses af et nyt. Også situationen hvor ægteskabet er ophørt ved separation og skilsmisse, har givet anledning til fortolkningstvivil.³⁶

Ved anvendelse af FAL § 105, stk. 2 er det underordnet, at ægtefællerne bor sammen. Udgangspunktet er således, at såfremt det kun er samlivet der er ophævet, og dermed ikke selve det juridiske ægteskab i form af separation eller skilsmisse, der er ophævet, anses en ægtefælle forsat som ægtefælle i begunstigelsesklausulen. I praksis kan en sådan situation dog ikke afgøres så unuanceret, hvorfor der antageligt må tages hensyn til både adskillelsens varighed, begrundelsen etc. Er ægteskabet derimod ophørt ved separation eller skilsmisse, må man holde sig til de formelle kriterier, hvorfor en ægtefælle har status som en sådan, indtil separationen eller skilsmissen gennemføres. Herefter har den separeret ægtefælle ikke længere status som ægtefælle, og kan derefter ikke længere anses som begunstiget efter begunstigelsesklausulen.³⁷ En særlig situation opstår, når en ægtefælle er indsat som begunstiget ved navn, og altså ikke er indsat i form af dennes status som ægtefælle. Arvelovens § 49 stk. 1 anfører, at ægtefællers indbyrdes arveret bortfalder ved separation og skilsmisse. Meget taler for, at bestemmelsen må bruges analogisk, på en sådan nævnt situation, således at den ægtefælle der er begunstiget ved navns nævnelser, heller ikke er begunstiget efter separationen eller skilsmissen.³⁸

Har forsikringstageren brugt et synonym for ægtefællen, det være sig »min hustru« eller »min mand«, anses denne også som omfattet af begunstigelsen af ægtefællen, trods det ikke fremgår udtrykkeligt af bestemmelsen i stk. 2.³⁹ Ligeledes anses en registret partner også som omfattet af begrebet »ægtefælle«, jf. lov om registret partnerskab.

En samlever eller en partner i papirløst samlivsforhold anses som udgangspunkt ikke som omfattet af begrebet »ægtefælle«, og det kræver meget stærke støttepunkter, for at en samlever kan anses som ægtefælle efter de konkrete omstændigheder, jf. FAL § 105,

³⁶ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 325

³⁷ ”Dansk pensionsret”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 553

³⁸ ”Dansk forsikringsret”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 974

³⁹ ”Begunstigelse i bankpensioner”, 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 83

stk. 1. Irene Nørregaard anfører ligeledes, at det formodentligt også kræver stærkere holdepunkter, at få anerkendt en samlever som en ægtefælle, end det gør for at få en samlever anset som omfattet af klausulen »nærmeste pårørende«, indsat før 1. januar 2008.⁴⁰ Hertil kan også anføres FED 1994.323.

FED 1994.323: Det hed i afdødes forsikringsbetingelser: *"Forsikringssummen er..... Erstatningsberettiget er afdødes ægtefælle. Hvis ægtefælle ikke efterlades, er afdødes umyndige børn og stedbørn erstatningsberettigede. Findes ingen sådanne, betales alene ... i begravelseshjælp."* Et flertal i Ankenævnet fandt ikke grundlag for, en udvidet fortolkning af begrebet »ægtefælle« i forsikringsbetingelserne, og Nævnet fandt således ikke, at klausulen »ægtefælle« omfattede et papirløst samlivsforhold.⁴¹

Praksis har ligeledes været yderst tilbageholdene med at udpege en samlever eller en partner i papirløst forhold som ægtefælle efter de konkrete omstændighederne, jf. FAL § 105, stk. 1.⁴² Ønsker forsikringstageren at indsætte en samlever, bør denne derfor som udgangspunkt ikke gøre det ved at begunstige »ægtefællen«, da samleveren, ud fra tidligere praksis, antageligt ikke vil blive anset som begunstiget.

FAL § 105, stk. 2 tager umiddelbart stilling til tilfældet, hvor forsikringstageren har været gift mere end én gang. Det fremgår således af ordlyden i FAL § 105, stk. 2:

"...hvem han ved sin død levede i ægteskab, der anses som begunstiget."

Det er således den ægtefælle, som forsikringstageren er gift med på tidspunktet for hans død, som anses for at være begunstiget. Såfremt det ved forsikringstagerens død er »ægtefællen«, der er indsat som begunstiget, men forsikringstageren er separeret eller skilt ved sin død, må udgangspunktet om, at en ægtefælle ophører med at være begunstiget fra datoen for separation eller skilsmisse, finde anvendelse. I en sådan situation, vil begunstigelsesklausulen blive fortolket som, at der ikke er indsat en begunstiget og forsikringssummen, fra ordninger oprettet efter 1. januar 2008, udbetales

⁴⁰ "Arveret", 4. udgave, 2004, Irene Nørregaard, side 298

⁴¹ "Begunstigelse i pension og forsikring", 1. udgave, 2004, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal, side 112

⁴² "Dansk forsikringsret", 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 971

til »nærmeste pårørende« og subsidiaært indgår i forsikringstagerens dødsbo, jf. FAL § 105b.

FAL § 105, stk. 2 suppleres af FAL § 105, stk. 5 og § 105a, hvorefter en ægtefælle kan være begunstiget, såfremt forsikringstageren har indsat klausulen »nærmeste pårørende«, som begunstiget.

2.3.2 »Børn«

Har forsikringstageren indsat sine »børn« som begunstigede, skal denne begunstigelsesbestemmelse fortolkes ved hjælp af FAL § 105, stk. 3. Efter stk. 3 anses »børn«, som den pågældendes livsarvinger, herunder den pågældendes adoptivbørn og disses livsarvinger, som begunstigede, hver for den andel, arveloven tildeler vedkommende. Bestemmelsen viderefører *stirpalgrundsætningen*. Stirpalgrundsætningen er et fundamentalt princip i arveretten, hvorefter arven fordeles inden for hver arveklasse efter stammer. Således træder børnebørn i stedet for børn, der måtte være afgået ved døden.⁴³ »Børn« omfatter også *ufødte børn*. Definitionen på ufødte børn findes i børnarvelovens § 94, stk. 1, hvorefter, at arveret tilkommer den, som lever ved arveladerens død, eller som er undfanget forinden og senere bliver levende født. Definitionen i børnelovens § 94 stk. 1, må antageligt også finde anvendelse på forsikringssummer og opsparede midler.⁴⁴

Udgangspunktet er, at udtrykket »børn« ikke omfatter stedbørn og plejebørn, der ikke er adopteret, da disse ikke har arveret efter arveloven, jf. forarbejderne til FAL. Dog kan de konkrete omstændigheder, jf. udtrykket i § 105, stk. 1 medføre, at sådanne nævnte børn alligevel kan være omfattet af udtrykket »børn« i begunstigelsesklausulen. Se hertil FED 1995.1168 Ø.

Stedbørn og plejebørn, der ikke er adopteret, kan forsat lovligt begunstiges, det skal blot gøres ved navns nævnelse eller ved at skrive »stedbørn« eller »plejebørn« i

⁴³ »*Dansk pensionsret*», 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 553

⁴⁴ Lovbekendtgørelse 2018-11-07 nr. 1257, Børnelov

begunstigelseserklæringen, jf. lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af boafgiftsloven og pensionsbeskatningsloven.⁴⁵

Efter 1960, hvor lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling blev vedtaget, er det præciseret, at børn er børn, uanset om de er født udenfor eller indenfor ægteskab. Men ligesom i de andre situationer, kan de konkrete omstændigheder også her medvirke til, at et barn uden for ægteskab ikke kan anses for omfattet af klausulen.⁴⁶ Se mere herom i afhandlingens kapitel 4.3.1.

Det skal bemærkes, at såfremt forsikringstageren har begunstiget sine »børn« i begunstigelseserklæringen, kan forsikringstagerens eventuelle ægtefælle ikke sidde i uskiftet bo med forsikringssummen.⁴⁷

2.3.3 »Arvinger«

Har forsikringstageren indsat sine »arvinger« som begunstigede, anvendes FAL § 105, stk. 4 til fortolkning af denne begunstigelsesbestemmelse. Stk. 4 bestemmer at, såfremt forsikringstagerens arvinger er begunstigede, får arvingerne del i midlerne efter det forhold, hvor den pågældende i henhold til testamente eller arveloven er arveberettiget efter forsikringstageren. Det fremgår af bestemmelsen, at arvinger efter testamente går forud for arvinger efter loven. Arvinger efter testamente omfatter også arvinger efter et testamente, der er oprettet efter forsikringens tegning.⁴⁸ Det er således muligt for forsikringstageren, gennem oprettelse af testamente, løbende at præcisere, hvem han ønsker skal være begunstiget i hans forsikring og pensioner.⁴⁹ Om fortolkning af arvinger ved begunstigelse af »nærmeste pårørende« se afhandlingens kapitel 4.4.

2.3.4 »Nærmeste pårørende«

Forsikringstageren kan indsætte sine »nærmeste pårørende« som begunstiget i dennes forsikringer eller pensioner. Det er denne begunstigelsesklausul, der oftest bruges, da

⁴⁵ ”*Begunstigelse i bankpensioner*”, 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 88

⁴⁶ Lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling

⁴⁷ ”*Arveret*”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 320

⁴⁸ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 976

⁴⁹ ”*Arveret*”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 304

over 90 % af alle livs- og pensionspolicer indeholder begunstigelsesklausulen om, at forsikringstagerens »nærmeste pårørende« er begunstigede.⁵⁰ Det er således udgangspunktet i langt de fleste tilfælde, at forsikringerne og pensionerne begunstiger »nærmeste pårørende«, medmindre andet skriftlig meddeles eller er meddelt til selskaberne, jf. formkravene omtalt i afhandlingens kapitel 2.1.

Fortolkning af denne standardklausul »nærmeste pårørende« er hovedemnet for denne afhandling.

⁵⁰ Synopsis.dk, Hvem er begunstiget?

KAPITEL 3

Fortolkning af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« før og efter 2008

3.1. »Nærmeste pårørende« begunstiget i pensioner og forsikringer før 2008

Begunstigelse af »nærmeste pårørende« foretaget før 1. januar 2008 skal fortolkes efter FAL § 105, stk. 5. Det er derfor vigtigt at bemærke, at FAL § 105, stk. 5 forsat har stor betydning, trods den nye lov ophæver bestemmelsen, da begunstigelser af »nærmeste pårørende« foretaget før 1. januar 2008, forsat skal fortolkes efter denne bestemmelse, og altså ikke efter den nye FAL § 105a, jf. LÆF § 10, stk. 2. Se hertil FED 86.876 (nærmere omtalt i afhandlingens kapitel 4.5.1).

Ligeledes har retspraksis, der behandler FAL § 105, stk. 5 forsat stor retskildemæssig værdi, dels for den fortsatte brug af FAL § 105, stk. 5 og dels fordi FAL § 105, stk. 5 er videreført i FAL § 105a, dog med nogle sproglige ændringer og tilføjelser.

Da LÆF ikke har tilbagevirkende kraft, og dermed ikke har virkning på de i 2008 allerede eksisterende ordninger, valgte mange forsikringsselskaber og pengeinstitutter at ændre deres standardbegunstigelse, så den svarede til den nye definition i FAL § 105a og POL § 5a.⁵¹ I nogle tilfælde gennemførte selskaberne og institutterne denne ændring med tilbagevirkende kraft for allerede eksisterende ordninger. I andre tilfælde havde ændringerne (blot) virkning for fremtiden, og nogle institutter og selskaber indførte ikke ændringen og beholdt den ordning, som de havde før 2008.⁵²

FAL § 105, stk. 5 opsætter en rangorden, hvorpå de enkelte pårørende er rangeret. Det følger således af FAL § 105, stk. 5, at såfremt forsikringstageren har indsat sine »nærmeste pårørende« anses hans ægtefælle, dernæst hans børn og til sidst

⁵¹ ”Aktuelle temaer i pensionsretten”, 2011, Lisbeth Faurdal, side 90

⁵² ”Dansk pensionsret”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 555

forsikringstagerens arvinger, som begunstiget. Denne rangering medfører således, at såfremt forsikringstageren har indsat »nærmeste pårørende« , og forsikringstageren dør og efterlader sig en ægtefælle, er det ægtefællen der alene anses som begunstiget til 100 % af forsikringssummen. Dør forsikringstageren uden at efterlade sig en ægtefælle, er det forsikringstagerens livsarvinger, der alene anses for begunstiget. Endeligt i den situation hvor forsikringstageren dør, men hverken efterlader sig ægtefælle eller livsarvinger, er det dennes øvrige arvinger, som anses for begunstiget, jf. FAL § 105, stk. 5. Det skal bemærkes, at det bl.a. er denne retsstilling blandt forsikringstagerens »nærmeste pårørende«, der er medvirkende til, at forsikringstageren kan opnå en markant anderledes fordeling af en væsentlig del af forsikringstagerens formue, end den som arvelovgivningen fører til af den øvrige formue.⁵³ »Nærmeste pårørende« i arvelovens forstand er arvelades børn, jf. AL § 101, hvorefter ægtefællen kun arver 1/2, hvis arvelader efterlader sig børn, jf. AL § 109, stk. 1.⁵⁴

FAL § 105, stk. 5 giver ikke noget bidrag til, hvordan persongrupper i stk. 5, såsom »ægtefællen« etc. skal forstås. Definitionen på de i bestemmelsen nævnte »nærmeste pårørende«, herunder ægtefællen, skal hentes fra § 105, stk. 2-4, jf. § 105, stk. 5, der udtrykkeligt henviser til FAL § 105, stk. 2-4, som også er omtalt ovenfor i afhandlingens kapitel 2.3. *Begunstigelsesklausuler*.

FAL § 105, stk. 5 var og er, ligesom de stadig gældende stk. 2-4 i § 105, en formodningsregel. Stk. 5 opstiller således (kun) formodningsregler for fortolkning af begunstigelsesbestemmelsen »nærmeste pårørende«. Det bemærkes, at det fremgår af FAL § 105, stk. 1, at § 105, stk. 2-5 ikke finder anvendelse, såfremt andet fremgår af omstændighederne. Om frasen ”...hvis ikke andet fremgår af omstændighederne..” i forhold til FAL § 105, stk. 5, se afhandlingens kapitel 4.5.1 nedenfor.

Giver den person, der er begunstiget i forsikringen efter FAL § 105, stk. 5, afkald på summen, skal summen tilfalde den eller de næste i rækkefølgen af »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5. Giver forsikringstagerens ægtefælle således afkald på forsikringssummen, må summen der kommer til udbetaling efter forsikringstagerens død,

⁵³ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 961

⁵⁴ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 962

tilfalde forsikringstagerens børn mv.. Er der ingen nærmeste pårørende udover den eller de personer, der har givet afkald på summen, udbetales forsikringssummen til forsikringstagerens dødsbo, jf. tidligere gældende FAL § 104, stk. 1.

Det må til sidst indledningsvist bemærkes, at der *ikke* påhviler forsikringsselskaberne og pengeinstitutterne en pligt til at undersøge, om forsikringstageren efterlader sig en evt. samlever, ægtefælle m.v. i forhold til fortolkning af »nærmeste pårørende« efter hhv. FAL § 105, stk. 5 og FAL § 105a, stk. 1. Se hertil FED 79.340 af den 3. oktober 2011.

FED 79.340: En samlever gjorde gældende, at hun opfyldte kravene i FAL § 105a, stk. 2, hvorfor hun var begunstiget, jf. FAL § 105a, stk. 1, da forsikringstageren ikke efterlod sig en ægtefælle. Forsikringsselskabet havde (fejlagtigt) udbetalt forsikringssummen til forsikringstagerens børn, idet børn kommer efter samleveren i rangordenen, jf. FAL § 105a, stk. 1. Nævnet udtalte: *”Efter nævnets opfattelse påhviler der ikke Forsikrings-Aktieselskabet Alka en pligt til at undersøge, om forsikringstageren efterlod sig en samlever, og nævnet kan derfor ikke pålægge selskabet at udbetale forsikringssummen til klageren, men må henvise hende til at kræve beløbet udbetalt af livsarvingerne”*.⁵⁵

3.2. Baggrunden for ændringen af begunstigelsesreglerne i 2008

Den 1. januar 2008 trådte LÆF i kraft. Loven medførte en række væsentlige ændringer, hvorefter bl.a. FAL § 105, stk. 5 blev udskilt i en ny bestemmelse; FAL § 105a. Begunstigelser af »nærmeste pårørende« foretaget efter 1. januar 2008, skal herefter fortolkes efter FAL § 105a, jf. LÆF § 10, stk. 2. Om begunstigelser af »nærmeste pårørende« foretaget før 1. januar 2008 og fortolkning efter FAL § 105, stk. 5, se ovenfor i afhandlingens kapitel 3.1.

I 2002 afgav forsikringsaftaleudvalget betænkning nr. 1423/2002. I denne betænkning anførte udvalget, at det bør overvejes at ændre bl.a. FAL § 105, med henblik på at styrke retsstillingen for ugifte samlevende eller partnere i papirløse samlivsforhold,

⁵⁵ Referat af FED 79.340

i forhold til begunstivelse i forsikringer.⁵⁶ Udvalget anførte dog også, at denne problemstilling har så tæt sammenhæng med den almindelig arveretlige stilling mellem ugifte samlevende, at problemstillingen bør behandles af arvelovsudvalget.⁵⁷ I 2006 afgav et sagkyndigt arvelovsudvalg *betænkning nr. 1473/2006 om revision af arvelovgivningen m.v.* Udvalget overvejede i betænkningen, om reglerne om arv og reglerne om indsættelse af begunstigede i forsikringsordninger bør udformes ens, i højere grad end det var tilfældet. Udvalget fandt imidlertid, at en sådan gennemgribende ændring måtte forudsætte, at de gældende regler havde rejst fundamentale problemer i praksis, og det var, efter udvalgets opfattelse, ikke tilfældet.⁵⁸ Udvalget foreslog imidlertid, på baggrund af bl.a. de ændrede familiemønstre, siden vedtagelsen af forsikringsaftaleloven i 1930 samt forsikringsselskabernes nuværende praksis på området, en række ændringer og udbygninger i de gældende regler, men samtidigt, at den overordnede struktur i de gældende begunstigelsesregler bevares.⁵⁹

Det fremgår af regeringens bemærkninger til lovforslaget:

”Antallet af ugifte samlevende par udgør i dag ca. 290.000. ...I lyset af samfundsudviklingen og de foreslåede regler om arvet for samlevende i betænkningens kapitel 9, finder udvalget imidlertid, at ugifte samlevende bør indgå i opregningen af, hvem der anses for forsikringstagerens »nærmeste pårørende«. Hertil kommer, at »nærmeste pårørende« i praksis er langt den mest anvendte begunstigelsesklausul”.⁶⁰

Justitsministeriet var enig i, at FAL og POL burde indeholde regler om fortolkningen af begunstigelsesklausuler i de tilfælde, hvor en samlever er indsat, at samleverne udtrykkeligt bør nævnes i standardbegunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« samt enig i de grunde, der var anført af udvalget til, at samleverne indplaceres i standardbegunstigelsen, før forsikringstagerens børn og andre livsarvinger.⁶¹

Lovforslaget indeholdt dernæst bl.a. forslag om at ændre begunstigelsesreglerne i FAL, så de omfattede ugifte samlevende. Udvalget foreslog, at afgrænsningen af typen af

⁵⁶ Betænkning nr. 1423/2002

⁵⁷ ”Arvet”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 306

⁵⁸ Betænkning nr. 1473/2006, side 145

⁵⁹ ”Begunstigelse i bankpensioner”, 1. udgave, 2008, Lennart Lynge Andersen, side 23

⁶⁰ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 2.2.4

⁶¹ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 2.3

ugifte samlevende, foretages på samme måde, som i den foreslåede regel om legal arveret for ugifte samlevende i AL § 40, i udvalgets udkast til ny arvelov. Hertil fremgår det af de almindelige bemærkninger til LÆF-lovforslaget:

*”..efter udvalgets udkast til § 40 er det en betingelse for legal arveret, at den længstlevende ved arveladers død levede og havde levet sammen på fælles bopæl med arvelader de sidste 2 år før dødsfaldet, og sammen med arvelader ventede, havde eller havde haft et barn. Endvidere bør en samlever, der har oprettet et udvidet samlevertestamente sammen med forsikringstageren efter § 92 i udvalgets udkast til arvelov være omfattet af udtrykket samlever i begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«. Med et sådant testamente kan et ugift samlevende par bestemme, at de skal arve hinanden og arves, som var de ægtefæller. Efter lovudkastets § 92 kan et udvidet samlevertestamente oprettes af ugifte samlevende, der opfylder betingelserne for at kunne indgå ægteskab eller registreret partnerskab med hinanden, og som lever sammen på fælles bopæl. Det er endvidere en betingelse, at de har, har haft eller venter et barn sammen, eller har levet sammen på fælles bopæl mindst de sidste 2 år før underskrivelsen af testamentet. Det er endelig en forudsætning, at en eller begge parter ikke i forvejen har oprettet gyldigt samlevertestamente efter bestemmelsen med en anden.”.*⁶²

Denne afgrænsning af ugifte samlevende er vedtaget og indført i FAL § 105a.

Baggrunden, for afgrænsningen af typen af samlever, i begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, er omtalt i lovforslagets almindelige bemærkninger. Det hedder således:

*”..den foreslåede afgrænsning vil sikre, at en betydelig gruppe af de eksisterende samlivsforhold vil kunne blive omfattet af begrebet »samlever« i begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende“.*⁶³

Det bemærkes her, at udvalget i forbindelse med ændringerne i FAL, foreslog at POL §§ 2-5 ændres på tilsvarende måde som FAL §§ 102-105 (lovforslagets § 1, nr. 1-5), således at reglerne også fremover har det samme indhold. Baggrunden for disse ændringer i fortolkningsreglerne, som udvalget betænkte, er sammenfattet i regeringens bemærkninger til lovforslaget.⁶⁴

⁶² Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 2.2.4

⁶³ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 2.2.4

⁶⁴ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 3

Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal udgav 29. august 2006 en artikel, TFA 2006.267 ”Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing”. Forfatterne anfører i denne artikel, at den del af arvelovsudvalgets betænkning, der indeholdt forslag til ændringer af de dagældende begunstigelsesbestemmelser, ikke var udtryk for en tilstrækkelig bearbejdning af et uigennemskueligt regelsæt. Et regelsæt, der hverken før eller efter udvalgets forslag, svarer til hovedparten af befolkningens forventninger. Artiklen kritiserer dernæst, at »nærmeste pårørende« ikke passer til, hvad hovedparten af pensionskunderne ønsker/forventer, heller ikke efter forslaget til § 105a, hvor visse samlevende indgår. Forfatterne har, i forbindelse med artiklen, fået foretaget en Gallupundersøgelse. Hertil anfører forfatterne:

”Ud fra Gallupundersøgelsen kan vi konstatere, at kun 51 % af ægtefæller/samlevende med børn forventer, at deres ægtefælle eller samlever får alle pengene, og hele 42 % forventer, at pengene deles mellem ægtefællen/samlevende og børnene. Der er 5 % som forventer, at børnene får pengene. Det må derfor kunne konkluderes, at »nærmeste pårørende« ikke opfylder hovedparten af forsikringstagernes ønsker/forventninger til udbetalingen”.⁶⁵

Forfatterne anfører således, at reglerne indenfor dette område, ikke svarer til hovedparten af befolkningens forventninger.⁶⁶ Denne problemstilling behandles nærmere i afhandlingens kapitel 7.

Lovforslaget blev vedtaget af Folketinget ved 3. behandling den 1. juni 2007, hvorefter § 105 blev affattet således at stk. 5 er udtaget, jf. LÆF § 1, nr. 4 og efter § 105 blev § 105a og § 105b indsat, jf. LÆF § 1, nr. 5. LÆF § 2 bestemmer, at begunstigelsesreglerne i POL affattes således, at de har samme indhold som FAL §§ 102-105.

⁶⁵ TFA 2006.267, Lennart Lyng Andersen, og Lisbeth Faurdal, ”Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing”

⁶⁶ TFA 2006.267, Lennart Lyng Andersen, og Lisbeth Faurdal, ”Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing”

3.3. »Nærmeste pårørende« begunstiget i pensioner og forsikringer efter 2008

Som nævnt skal begunstigelser af »nærmeste pårørende« foretaget efter 1. januar 2008 fortolkes efter formodningsreglerne i FAL § 105a. Ligesom § 105, stk. 5, er § 105a's funktion at fastsætte en rangorden, mellem en række forskellige personkredse, såfremt forsikringstageren har indsat »nærmeste pårørende« som begunstiget. Tidligere FAL § 105, stk. 5 er udskilt til FAL § 105a. Tilsvarende er POL § 5, stk. 5 udskilt til POL § 5a. Lovgiver har udskilt stk. 5 til § 105a, fordi lovgiver som nævnt ovenfor bl.a. ønskede, at samlevere blev omfattet af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«.⁶⁷ FAL § 105a, stk. 1 er affattet således, at medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som nærmeste pårørende forsikringstagerens ægtefælle, en samlever, der opfylder kravene i § 105a, stk. 2, børn og slutteligt arvinger, i nævnte rækkefølge. Således er »samlever« nu ikke blot omfattet af »nærmeste pårørende«, jf. FAL § 105a, stk. 1, men også indsat på en delt 1. plads i rangfølgen sammen med ægtefællen, såfremt samleveren opfylder en række krav. Samleveren kommer således nu, som udgangspunkt, foran forsikringstagerens eventuelle børn og livsarvinger i rangordenen.

Ligesom FAL § 105, stk. 5, giver FAL § 105a ikke noget bidrag til hvorledes »børn« etc. skal forstås. Dog er der i FAL § 105a, stk. 2 opstillet en række krav, som »samlever« skal opfylde, for at denne er omfattet af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«. FAL § 105a er, ligesom de stadig gældende stk. 2-4 i § 105, og ligesom den tidligere gældende § 105, stk. 5, en formodningsregel. I den forbindelse skal det bemærkes, at det fremgår af FAL § 105a, stk. 1, at bestemmelsen ikke finder anvendelse, såfremt andet fremgår af omstændighederne.

Ligesom ved den dagældende FAL § 105, stk. 5, gælder det forsat, at såfremt den person, der er begunstiget i forsikringstagerens forsikring eller pension efter FAL § 105a, stk. 1, giver afkald på forsikringssummen, skal summen tilfalde den eller de næste i rækkefølgen af »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a, stk. 1. Er der ingen nærmeste

⁶⁷ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt. 3

pårørende udover den eller de personer der har givet afkald på summen, jf. FAL § 105a, udbetales summen til forsikringstagerens dødsbo, jf. FAL § 105b, stk. 1, 2. pkt..

KAPITEL 4

Analyse af persongrupperne omfattet af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«

Kapitlet indeholder en udførlig analyse af de persongrupper, der er omfattet af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, og som fremgår af rangordenen opstillet i henholdsvis FAL §§ 105, stk. 5 og 105a. Kapitlet afsluttes med en analyse af begrebet »...andet fremgår af omstændighederne...«, som fremgår af både FAL §§ 105, stk. 1 og 105a, stk. 1.

4.1. Ægtefællen som »nærmeste pårørende«

4.1.1. Ægtefællen som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5

Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« i sin forsikring før 2008, er det som nævnt, først og fremmest forsikringstagerens eventuelle ægtefælle, som anses for begunstiget, jf. FAL § 105, stk. 5. Ægtefællen skal fortolkes efter principperne i FAL § 105, stk. 2, som er omtalt ovenfor i kapitel 2.3.1. Det fremgår bl.a. af omtalte kapitel, at en ægtefælle eller registret partner må anses for at have status som en sådan, indtil den dag, hvor en eventuel skilsmisse eller separation er gennemført, jf. AL § 49, stk. 1. Er skilsmisse eller separation ikke gennemført på forsikringstagerens dødstidspunktet, må der foretages en konkret vurdering af, hvorvidt ægtefællen forsat er begunstiget efter FAL § 105, stk. 5. Hertil kan anføres TFA 1998.446.

TFA 1998.446: En livsforsikring efter afdøde, der begunstigede »nærmeste pårørende«, tilfaldt en registreret partner, selvom der var indgivet separationsbegæring og der havde været vilkårsforhandlinger.⁶⁸

⁶⁸ Domsreferat af TFA 1998.446

Situationen hvor ægtefællerne hverken er separeret eller skilt, men hvor de har ophævet samlivet er også nævnt i kapitel 2.3.1. Det anføres her, at bl.a. begrundelsen til samlivsophøret, må have betydning ved afgørelsen af, om en ægtefælle forsat har status som en sådan, og dermed forsat er begunstiget trods samlivsophøret. Navnlig uoverensstemmelse som begrundelse for samlivsophøret, kan føre til, at ægtefæller, som er begunstiget i form af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende, fysisk risikerer at blive fortrængt fra begunstigelsespladsen til fordel for eventuelle børn.⁶⁹

4.1.2. Ægtefællen som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a

Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« i sin begunstigelseserklæring efter 1. januar 2008, er det forsat forsikringstagerens eventuelle ægtefælle, som først og fremmest anses for begunstiget, jf. FAL § 105a, stk. 1. Ægtefællen skal ligeledes forsat fortolkes efter principperne i FAL § 105, stk. 2.

Derimod er der også situationer, hvor retsstillingen for en sådan begunstiget ægtefælle har ændret sig, i kraft af den nye bestemmelse i FAL § 105a. I de tilfælde, hvor forsikringstageren efterlader sig en ægtefælle, men hvor samlivet mellem dem varigt er afbrudt, uden at der foreligger separation eller skilsmisse, og hvor der i stedet er en samlever, bør udgangspunktet være, at forsikringssummen tilkommer samleveren, medmindre andet fremgår af omstændighederne, jf. bemærkningerne til lovforslag 101/2006.⁷⁰ Har ægtefællerne derimod forsat eller genoptaget samlivet og det ægteskabslignede forhold, efter ægteskabets juridiske ophør, kan eks-ægtefællen forsat være begunstiget efter FAL § 105a, stk. 1, idet en samlever nu er omfattet, og en samlevende eks-ægtefælle deri kan være begunstiget.⁷¹ Se hertil U 2017.1624 V.

U 2017.1624 V: En fraskilt hustru, der efter skilsmissen fortsat var samlevende med afdøde i et ægteskabslignende forhold, havde med rette fået udbetalt forsikringssummer, der var kommet til udbetaling ved dødsfaldet, jf. FAL § 105 a, stk. 2, nr. 2, jf. stk. 1. Hustruen forklarede bl.a. til Retten, at hendes nu

⁶⁹ ”*Dansk forsikringsret*”, 8. udgave, 2003, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 844 ff.

⁷⁰ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, specielle bemærkninger til § 105a

⁷¹ ”*Arveret*”, 7. udgave, 2018, Irene Nørgaard, Caroline Adolphsen og Eva Naur, side 359

afdøde mand havde haft et alkoholmisbrug, og at hun på grund af alkoholmisbruget i 2014, var blevet så desperat, at hun, for at sætte M »stolen for døren«, havde anmodet om skilsmisse for at få ham til at holde op med at drikke, men det havde aldrig været hendes mening at forlade M.⁷²

Det kan udledes af U 2017.1624 V, at tidligere ægtefæller, der forsat lever sammen efter ægteskabets juridiske ophør, f.eks. i en sådan situation som i dommen, nu forsat kan anses for begunstiget efter begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, idet en samlever nu er omfattet af klausulen, jf. FAL § 105a, stk. 1.

En afgørelse som i U 2017.1624 V, kan derimod ikke træffes i situationer, hvor »nærmeste pårørende« er indsat før 1. januar 2008. Først og fremmest vil hustruen, i den nævnte dom, ikke være omfattet af udtrykket »ægtefælle«, jf. FAL § 105, stk. 2, efter at skilsmissen var trådt i kraft. Da den fraskilte hustru ikke er omfattet af udtrykket »ægtefælle«, vil hun slet ikke være begunstiget i begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, idet »samlever«, som hustruen (kun) er efter skilsmissen, ikke er omfattet af »nærmeste pårørende« indsat før 2008, jf. FAL § 105, stk. 5. Således ville den eneste mulighed for, at den fraskilte hustru i den nævnte situation, forsat kunne være begunstiget i situationer hvor »nærmeste pårørende« er indsat før 1. januar 2008, være hvis det fremgik af omstændighederne, jf. FAL § 105, stk. 1, jf. stk. 5.

Er ægtefællerne derimod skilt eller separeret, og har de ikke opretholdt eller genoptaget samlivet i medfør af FAL § 105a, stk. 2, må statussen som begunstiget antages at være bortfaldet for den fraskilte ægtefælle, jf. udgangspunktet i AL § 49 stk. 1, hvorefter, at ægtefællers indbyrdes arveret bortfalder ved separation og skilsmisse. Se hertil TFA 2016.245 V.

TFA 2016.245 V: En separeret ægtefælle H gjorde bl.a. gældende, at separationen aldrig var trådt i kraft, da hun og forsikringstageren A stadig elskede hinanden, og at hun havde været nødt til at forlade A for at få ham til at gå i behandling for et alkohol- og hashmisbrug. Retten fandt, at der var tale om en reel separation. Da H og A's hus var sat til salg, og da det ikke var bevist, at H og A, før A's død havde haft til hensigt at genoptage samlivet, var H ikke efter FAL § 105 a nærmeste pårørende til A. B, en bror til A, var herefter A's nærmeste pårørende.⁷³

⁷² Domsreferat af U 2017.1624 V

⁷³ Domsreferat af TFA 2016.245 V

4.2. Samleveren som »nærmeste pårørende«

4.2.1. Samleveren som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5

Det kan ikke uden videre antages, at forsikringstagerens samlever eller partner i et papirløst samlivsforhold, herefter omtalt som samleveren, er omfattet af udtrykket »nærmeste pårørende« efter ordlyden af FAL § 105, stk. 5, og som det fremgår ovenfor af FAL § 105, stk. 2, er forsikringstagerens samlever heller ikke omfattet af udtrykket »ægtefælle«. Det har derfor været en omstridt problemstilling, frem til 2008, hvorvidt forsikringstageren kunne, og i så fald hvordan, begunstige dennes samlever. Det fremgår ligeledes af de almindelige bemærkninger til LFF 1996-01-17 nr 163, pkt. 3.7:

”Udtrykket »ægtefælle« i forsikringsaftalelovens §105, stk. 2, antages ikke uden videre at omfatte en samlever eller partner i et papirløst samlivsforhold, men omfatter personer i registreret partnerskab, jf. lov om registreret partnerskab. Udelukket er det dog ikke, at en ugift samlever efter en konkret fortolkning kan anses som den primært begunstigede, jf. forsikringsaftalelovens §105, stk. 1, men efter retspraksis skal der anføres vægtige grunde for at fravige udfyldningsreglen i forsikringsaftalelovens §105, stk. 5, hvorefter »nærmeste pårørende« anses for at omfatte ægtefælle, og hvis sådanne ikke efterlades forsikringstagerens børn og i mangel heraf forsikringstagerens arvinger”.⁷⁴

Samleveren kan blive anset for begunstiget, såfremt forsikringstageren har indsat »nærmeste pårørende« før 2008, men kun hvis de øvrige omstændigheder, med en meget anseelig klarhed, taler for samleveren som »nærmeste pårørende«.⁷⁵ Hertil anføres, at praksis ligeledes, før 2008, har været meget tilbageholdene med at anerkende en samlever, som omfattet af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« i FAL § 105, stk. 5 efter de konkrete omstændigheder, jf. FAL § 105, stk. 1. Hertil kan anføres U 1998.1715 V.

⁷⁴ Lovforslaget som fremsat, LFF 1996-01-17 nr 163, regeringens bemærkninger til lovforslaget pkt.3.7

⁷⁵ ”Jørgen Nørgaard Afhandlinger”, side 187

U 1998.1715 V⁷⁶: *”En mand døde i 1997. Han efterlod sin samlever siden 1989 samt to børn, som samleveren var moder til. Ved dødsfaldet kom 4 forsikringer til udbetaling, alle med standardklausulen »nærmeste pårørende«. Under sagen påstod samleveren, at hun var indsat som begunstiget. Byretten fulgte denne påstand, idet det bl.a. hed:*

»Det vil dog af omstændighederne kunne fremgå, at en samlever er nærmere pårørende ifølge forsikringsaftaleloven end afdødes børn. Dette vil f.eks. være i tilfælde hvor et samliv har en sådan karakter, at der er tale om et ægteskabslignende forhold.«

*Det fremgår af de i sagen afgivne forklaringer, at parternes samliv har haft en udstrækning og en karakter, der gør, at det kan sidestilles med et ægteskabeligt samliv. Derudover har parterne tillige haft konkrete planer om at indgå ægteskab, hvilket yderligere understreger samlivets tætte karakter. Sagsøger kan derfor betragtes som nærmeste pårørende.”*⁷⁷

I U 1998.1715 V gav Landsretten børnene medhold, idet retten bl.a. anførte, at et samlivsforhold ikke i sig selv kan medføre, at der i henhold til FAL § 105, stk. 1, sker en fravigelse af fortolkningsreglen i § 105, stk. 5.⁷⁸ Se ligeledes U 2000.959 V.

U 2000.959 V: Forsikringstageren havde oprettet et testamente, der begrænsede hans tre livsarvingers arv til tvangsarv, og hvorefter hans samlever skulle arve resten. Forsikringerne begunstigede »nærmeste pårørende«. Forsikringerne var ikke omtalt i testamentet. Retten fandt dernæst, at der ikke forelå de tilstrækkeligt sikre holdepunkter for at fravige resultatet der følger af begunstigelsesklausulerne, der følger af FAL § 105, stk. 5, og samleveren kunne derfor ikke anses for begunstiget, og var således ikke omfattet af »nærmeste pårørende«.⁷⁹

4.2.2. Samleveren som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a

Er begunstigelsen af »nærmeste pårørende« sket efter 1. januar 2008, og efterlader forsikringstageren sig ikke en ægtefælle, der er begunstiget efter reglerne omtalt i kapitel 4.1 ovenfor, men derimod en samlever, er det som udgangspunkt samleveren der er

⁷⁶ Referatet af U 1998.1715 V er lavet som et uddrag fra ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal

⁷⁷ ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal, side 112

⁷⁸ ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal, side 113

⁷⁹ Domsreferat af U 2000.959 V

begunstiget, jf. FAL § 105a, stk. 1. En samlelever, der opfylder kravene i FAL § 105a, stk. 2, var således ikke omfattet af formodningsreglerne om »nærmeste pårørende«, før 1. januar 2008, og vejen til at blive anset som »nærmeste pårørende« som samlelever, var førhen lang og besværlig.⁸⁰ Baggrunden for indsættelsen af samlelever i begunstigelsesreglerne i FAL og POL og baggrunden for afgrænsningen af samlelever, er nærmere beskrevet i afhandlingens kapitel 3.2.

Som det er nævnt ovenfor, kan samleleverens plads, i rangordenen i FAL § 105a, stk. 1, betragtes som en delt 1. plads med ægtefællen. Dette skyldes antageligt, at samleveren er indsat på lige vilkår med ægtefællen, og at samleveren kan fortrænge ægtefællen fra denne 1. plads i en række situationer. Således kan samleveren være begunstiget fremfor ægtefællen, i de situationer, hvor forsikringstageren og dennes ægtefælle ikke har ophævet deres juridiske ægteskab, men har ophævet samlivet, og forsikringstageren bor med en samlelever, der opfylder kravene i FAL § 105a, stk. 2.⁸¹

FAL § 105a, stk. 2 opstiller en række krav til samleveren, hvoraf to ud af de tre krav, skal være opfyldt for, at samleveren anses for begunstiget efter FAL § 105a, stk. 1. FAL § 105a, stk. 2 er affattet således, at for at være omfattet af stk. 1, skal en samlelever leve sammen med forsikringstageren på fælles bopæl *og* (nr. 1) vente, have eller have haft et barn sammen med forsikringstageren *eller* (nr. 2) have levet sammen med forsikringstageren i et ægteskabslignende forhold på den fælles bopæl i de sidste 2 år før dødsfaldet. Første del af FAL § 105a, stk. 2 betyder således, at samleveren skal have fælles bopæl⁸² med forsikringstageren på forsikringstagerens dødstidspunkt. Dernæst skal samleveren opfylde én af de to betingelser i FAL § 105a, stk. 2, nr. 1 eller nr. 2, for at være omfattet af formodningsreglerne om »nærmeste pårørende«. Det fremgår af betingelse nr. 2 i stk. 2, at samleveren skal have levet sammen med forsikringstageren i et *ægteskabslignende forhold* på den fælles bopæl. Der er i 2011 afsagt en dom fra Vestre Landsret (FED 2016.11 V), som giver et bidrag til, hvad der skal forstås ved et ægteskabslignende forhold.

⁸⁰ ”*Begunstigelse i pension og forsikring*”, 1. udgave, 2004, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal, side 114

⁸¹ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, specielle bemærkninger til § 105a

⁸² En analyse af betingelsen om ”*fælles bopæl*” fremgår af næste side (s. 32)

FED 2016.11 V: Parterne B og C blev separeret efter 5 års ægteskab. Afdøde C begik selvmord ca. 1,5 måned efter skilsmissen. Afdødes bror A gjorde derefter gældende, at han måtte anses for »nærmeste pårørende«, fremfor afdødes fraskilte ægtefælle, B. B og C vedblev at bo sammen efter skilsmissen og frem til C's død, dog udelukkende af økonomiske årsager. Det fremgik således også, at der intet ønske var fra hverken afdøde eller Bs side, om at blive boende i parternes fælles ejendom efter skilsmissen, men det var nødvendigt. Retten fandt, at B og C ganske vidst levede sammen på fælles bopæl på C's dødstidspunktet, og havde gjort det de sidste to år før dødsfaldet, men at B og C ikke levede sammen i et ægteskabslignende forhold. Det fremgik således, at B og C bl.a. kun boede sammen indtil deres fælles bopæl var solgt, ligesom det fremgik at B ofte opholdt sig i en campingvogn, grundet boligsituationen med C. Det fremgik ikke, at B og C havde intentioner om at genoptage samlivet efter at ejendommen var solgt. B var derfor ikke nærmeste pårørende efter FAL § 105a, og forsikringssummen gik til afdødes bror A.⁸³

Såfremt samleveren opfylder disse betingelser i stk. 2, skal det dokumenteres overfor forsikringsselskabet eller pengeinstituttet. Dette kan f.eks. ske ved fremlæggelse af folkeregisterattest eller fødselsattest for et fællesbarn, jf. forarbejderne til lovforslag nr 101 af 12. juni 2006.⁸⁴ Hertil kan anføres FED 2015.178.

FED 2015.178: *"D havde tegnet en forsikring med dødsfaldsdækning, hvor nærmeste pårørende ikke var anført ved navn. Forsikringsudbetalingen skete til D's forældre, B og C. A, som var kæreste og samlevende med D, krævede forsikringssummen af B og C under henvisning til, at hun var nærmeste pårørende."* Hovedtvisten, som retten skulle afklare bestod i, hvorvidt samlivet mellem A og D havde varet i to år, jf. FAL § 105a, stk. 2, nr. 2, eller om samlivet kun varede fra oktober 2011, hvor D flytter sin folkeregisteradresse til A's adresse, frem til april 2013, hvor D dør, og der dermed ikke har været samliv mellem A og D i de påkrævede to år efter nr. 2. Hertil gjorde A bl.a. gældende, at hun ikke bestred, at D havde sin cpr-adresse hos sin tidligere kæreste E, indtil den 3. oktober 2011. Han havde imidlertid samliv med - og bopæl hos - A fra marts 2011. A gjorde gældende, at D's cpr-adresse ikke udtrykte hans reelle bopælsforhold. I 1. instans fandt Byretten, at A havde godtgjort, at hun og D havde levet sammen i et ægteskabslignende forhold på fælles bopæl i de sidste 2 år før dødsfaldet. Retten anførte dernæst, at A således var at betragte som afdøde D's nærmeste pårørende, jf. FAL § 105a, stk. 1, jf. stk. 2, nr. 2. Byretten begrundede bl.a. afgørelsen med, at folkeregisteradressen udelukkende er vejledende for vurderingen af samlivets varighed. Landsretten ændrede byrettens afgørelse og frifandt dermed B og C (afdødes forældre).

⁸³ Domsreferat af FED 2016.11 V

⁸⁴ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, specielle bemærkninger til § 105a

Landsretten begrundede deres afgørelse med, at D, frem til flytningen af hans folkeregisteradresse til As adresse i oktober 2011, ikke blot over for udlejeren, men også over for andre, herunder sin fagforening og sin nye arbejdsgiver, angav eks-kæresten Es adresse som sin bopæl, og at D vedblev med at betale husleje og andre udgifter vedrørende Es lejlighed frem til udgangen af september 2011. Hertil kommer at D, ifølge E's forklaring for Landsretten, vedblev med at have nøgle til E's lejlighed, at stort set alle hans møbler forblev i lejligheden, og at han ofte spiste eller i øvrigt opholdt sig hos E.⁸⁵

Det fremgår af FAL § 105a, stk. 3, at en fælles bopæl, som nævnt i stk. 2, ikke anses for ophørt ved midlertidigt ophold i anden bolig eller ved ophold i institution. Forarbejderne til lovforslag 2006-12-06, nr. 101, indeholder en række bemærkninger til forståelsen og fortolkningen af FAL § 105a, stk. 3. Det fremgår bl.a. af de specielle bemærkninger til FAL § 105a, at samlivet ikke anses for ophørt, såfremt de samlevende rejser på ferie hver for sig, eller hvis den ene af parterne i en periode opholder sig alene på den fælles bopæl i weekenderne, og i løbet af ugen bor et andet sted, på grund af sit arbejde. Det fremgår dog ligeledes af bemærkningerne, at det altid vil være en konkret vurdering, om der i sådanne situationer kan antages at foreligge et samliv mellem parterne. Ydermere vil parterne blive anset for samlevende, såfremt samlivet er ophævet på grund af den af parternes institutionsanbringelse i eksempelvis ældrebolig eller plejehjem. Hertil fremgår det af bemærkningerne:

*”Det er imidlertid en forudsætning, at forholdet mellem parterne stadig består, hvilket ikke kan antages at være tilfældet, hvis en samlever efter institutionsanbringelsen har indledt et nyt forhold eller på anden måde klart har tilkendegivet, at forholdet må anses for ophørt”.*⁸⁶

Såfremt en længerevarende adskillelse mellem parterne skyldes den ene af parternes arbejds- eller uddannelsesmæssige forhold, kan det være mere tvivlsomt, om man bør anse samlivet for ophørt, suspenderet eller opretholdt i den pågældende periode. Hertil fremgår det af bemærkningerne:

⁸⁵ Domsreferat af FED 2015.178

⁸⁶ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, specielle bemærkninger til § 105a

”I disse situationer kan der opstå tvivl om, hvorvidt fraflytningen skal anses for udtryk for en ophævelse af samlivet som følge af uoverensstemmelser med den konsekvens, at samleveren ikke længere kan anses for nærmeste pårørende, eller om man til trods for adskillelsen fortsat kan antage, at samlivet består”.⁸⁷

Som nævnt ovenfor må udgangspunktet være, at forsikringssummen udbetales til samleveren, der opfylder betingelserne i FAL § 105a, stk. 2, i de situationer, hvor forsikringstageren efterlader sig en ægtefælle, samlivet mellem ægtefællerne varigt er afbrudt, og der i stedet er en samlever til forsikringstageren. Er samlivet mellem ægtefællerne ikke ophørt, se om situationen i kapitel 4.1.1.

Det må antages, at der forsat vil være visse grupper af samlevende, som størstedelen af befolkningen forventer er omfattet af FAL § 105a, men som i praksis ikke er omfattet af formodningsreglerne i FAL og POL. Til at belyse den problemstilling opstilles der en case, som vil tage en relevant situation op til behandling.

Case: A og B er kæresten, og har været det i 13 år, da A pludseligt dør i december 2017. A arbejder som langturs lastbilchauffør, og er på arbejde i Norge, da han falder om og dør på stedet. A har tegnet en livsforsikring på 100.000 kr. der begunstiger nærmeste pårørende, jf. FAL § 105a, stk. 1, jf. FAL § 105b. B bor på dødstidspunktet på Grønnebakken 1 og B betaler alene udgifterne til Grønnebakken 1. A bor på dødstidspunktet i sit eget hus på Brogade 2, hvor han alene betaler udgifterne. A og B har ingen fælles børn, og A har på dødstidspunktet ingen kontakt til hans mor og stedfar, og minimal kontakt til hans halvsøster. A og B har aldrig haft samme folkeregisteradresse, men har konsekvent haft samliv med hinanden på alle fridage og weekender, hvor A ikke har været ude og køre, enten på As adresse eller på Bs adresse. A og B har således levet i et ægteskabslignende forhold i 13 år, men har grundet A's arbejdssituation ikke haft særlig grund til at flytte sammen på samme folkeregisteradresse. A har tidligere over for B udtrykt, at han ønsker, at hun skal have alt hvad han ejer, såfremt der skete ham noget.

I denne opstillede case kan der argumenteres for, at der ikke er tale om samlevende efter FAL § 105a, stk. 2, såfremt man lægger Landsrettens begrundelse i FED 2015.178, (nævnt ovenfor i nærværende kapitel) til grund. I FED 2015.178 lå Landsretten bl.a. vægt på, at den afdøde forsikringstageren vedblev med at betale husleje og andre udgifter, vedrørende lejligheden på hans folkeregisteradresse, og at forsikringstageren vedblev

⁸⁷ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, specielle bemærkninger til § 105a

med at have nøgle til hans folkeregisteradresse hos E. Ligges Byrettens begrundelse i FED 2015.178 derimod til grund, ville B i casen muligvis kunne anses for samlevende efter FAL § 105a, stk. 2, idet Byretten præcisere, at folkeregisteradressen udelukkende er vejledende for vurderingen af samlivets varighed. Uanset udfaldet, forventede A, at B ville blive anset for hans »nærmeste pårørende« og dermed være begunstiget. Dette er dog ikke tilfældet, da det med udgangspunkt i praksis, med stor sandsynlighed ville være As mor, der anses for begunstiget trods, at A og dennes mor har haft minimal kontakt i årene op til A's dødsfald. Så i en sådan situation kan der vel fortsat stilles spørgsmålstejn ved, hvorvidt denne afgrænsning af samlever, i FAL § 105a, stk. 2, i praksis omfavner de mange livssituationer, som befolkningen befinder sig i, herunder en situation som i casen. Problemstillingen behandles yderligere i afhandlingens kapitel 7.

Det er fremtrædende at have fokus på denne problemstilling, idet begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« for det første er udråbt til standardklausulen, og for det andet og vigtigst fordi det følger af FAL § 105b, at forsikringssummen tilfalder nærmeste pårørende, jf. § 105a, i den situation, hvor forsikringstageren ikke har indsat en begunstiget.⁸⁸

Det må slutteligt bemærkes (igen), at FAL § 105a (kun) er en formodningsregel, hvorfor andet kan fremgå af omstændighederne, jf. FAL § 105a, stk. 1, men som det også er anført ovenfor skal der stærke holdepunkter til, for at resultatet der fremgår af formodningsreglerne i FAL § 105 og § 105a, fraviges.⁸⁹

Såfremt samleveren ikke opfylder ovennævnte betingelser, kan forsikringstageren begunstige sin samlever ved navns nævnelse, som nævnt i kapitel 2.2. Er der tale om en fradragsberettiget forsikring, er det eneste krav, at forsikringstageren og dennes samlever skal have fælles bopæl ved indsættelsen. Derimod er det ikke et krav, at forsikringstageren og samleveren skal leve i et parforhold. Forsikringstageren og

⁸⁸ Synopsis.dk, Hvem er begunstiget?

⁸⁹ ”Jørgen Nørgaard Afhandlinger”, side 187

samleveren kan derfor godt være i familie med hinanden. Forsikringstageren kan kun indsætte én samlever, selvom han bor sammen med flere.⁹⁰

4.3. Børn som »nærmeste pårørende«

4.3.1. Børn som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5

Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« i sin begunstigelseserklæring før 2008, og er forsikringstageren ikke gift på tidspunktet for hans død, er det forsikringstagerens børn henholdsvis livsarvinger, der anses for begunstiget, jf. FAL § 105, stk. 5. Forsikringstagerens »børn« fortolkes efter principperne i FAL § 105, stk. 3, som er omtalt i afhandlingens kapitel 2.3.2.

»Børn« omfatter som udgangspunkt ikke stedbørn, deres livsarvinger eller samlevers livsarvinger, jf. FAL § 105, stk. 3. Sådanne »børn« kan dog anses for omfattet af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, såfremt det følger af de konkrete omstændigheder, jf. FAL § 105, stk. 1. Se hertil U 1993.954 Ø.

U 1993.954 Ø: A, der i 1990 begik selvmord, havde umiddelbart forinden, i et brev til de efterladte tilkendegivet, at et eventuelt beløb »fra fagforeningen« skulle tilfalde hans afdøde hustrus datter, D. Forsikringssummen på 83.000 kr. blev udbetalt til A's forældre, da forsikringen begunstigede »nærmeste pårørende«. Retten fandt, at det i brevet klart var tilkendegivet, at A havde ønsket forsikringssummen udbetalt til D. Efter det oplyste om A's familiemæssige tilknytning til D, og da meddelelsen var skrevet umiddelbart før dødsfaldet, fandtes den, selv om den ikke var stilet til forsikringsselskabet, at opfylde kravene til en meddelelse i henhold til FAL § 103. H og M dømtes derfor til at betale beløbet til A's steddatter D.⁹¹

Særligt den situation, hvor forsikringstageren ikke (også) efterlader sig livsarvinger, men (blot) efterlader sig stedbørn eller stedbørns livsarvinger etc. vil potentielt kunne bevirke, at stedbørn etc. ville blive anset for omfattet af

⁹⁰ ”Arv og Begunstigelse - Samlevende med børn”, maj 2011, Brancheorganisationen Forsikring&Pension

⁹¹ Domsreferat af U 1993.954 Ø

begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«. Hertil skal bemærkes, at stedbørn forsat må anses for stedbørn uanset, at forsikringstageren senere bliver skilt fra ægtefællen, der er biologisk forælder til forsikringstagerens stedbarn.⁹²

Som nævnt så er børn, børn, uanset om de er født udenfor eller indenfor ægteskab. Dette gælder ligeledes ved fortolkning af »børn« i begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«.⁹³ Men som nævnt ovenfor, kan de konkrete omstændigheder medvirke til, at et barn født udenfor forsikringstagerens ægteskab, alligevel ikke anses for omfattet af begunstigelsesklausulen »børn«, og dermed heller ikke af »nærmeste pårørende«. Såfremt en begunstigeelse af et uægte barn virker urimelig, kan der være mulighed for at anvende FAL § 105, stk. 1, i de tilfælde hvor forsikringstageren eksempelvis aldrig har haft kontakt med det uægte barn. Der stilles dog strenge krav til beviset for, at der aldrig har været kontakt med det uægte barn.⁹⁴ Har der således været den mindste kontakt mellem barnet og forsikringstageren, vil begunstigelsen, som udgangspunkt ikke være urimelig, og der vil således ikke være tilstrækkelig stærke holdepunkter for at fravige § 105, stk. 5's forståelse af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, i medfør af stk. 1. Se hertil U 1962.59 H.

U 1962.59 H: En slagtersvend havde i 1947 tegnet en livsforsikring, der begunstigede »nærmeste pårørende«. Ved slagtersvendens død i 1949, udbetalte forsikringsselskabet forsikringssummen til slagtersvendens mor. Slagtersvenden havde i 1939 imidlertid fået en datter udenfor ægteskab. Datteren var i 1944 blevet bortadopteret til dennes mormor og morfar, hvorfor der kun havde været meget sparsom forbindelse mellem far eller datter. Uagtet, at der havde været meget sparsom kontakt mellem far og datter, og at faderen aldrig havde besøgt datteren i hendes hjem, fandt Retten ikke, at der var tilstrækkelige stærke holdepunkter for at fravige fortolkningsreglen i FAL § 105, stk. 5, hvorfor forsikringen med urette var udbetalt til forsikringstagerens mor, og slagtersvendens datter havde derfor krav på forsikringssummen.⁹⁵

U 1962.59 H vil blive anvendt flere steder i afhandlingen, idet dommen har stor retlig betydning i praksis.

⁹² ”*Arveret*”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 308

⁹³ Lov nr. 200 af 18. maj 1960 om børns retsstilling

⁹⁴ ”*Dansk pensionsret*”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 554

⁹⁵ Domsreferat af U 1962.59 H

I kontekst med børn født udenfor ægteskabet og de konkrete omstændigheder, jf. FAL § 105, stk. 1, kan – og bør U 1998.799 H⁹⁶ også nævnes.

4.3.2. Børn som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a

Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« som begunstiget i sin forsikring efter 1. januar 2008, og efterlader forsikringstageren sig hverken ægtefælle eller samlever, der opfylder betingelserne i FAL § 105a, stk. 2, er det forsikringstagerens børn (livsarvinger), der anses for begunstiget, jf. FAL § 105a, stk. 1. Forsikringstagerens børn er således blevet »nedgraderet« i rangordenen »nærmeste pårørende«, idet børn, begunstiget i ordninger oprettet før 1. januar 2008, var begunstiget såfremt forsikringstageren ikke havde en ægtefælle og på trods af, at forsikringstageren havde en samlever. Lyng Andersen og Faurdal anfører i artikel TFA 2007.505, at det kan diskuteres, hvorvidt denne ændring af rangordenen er rimelig for forsikringstagerens børn, idet samleveren går forud for forsikringstagerens børn, såfremt samleveren opfylder kravene i FAL § 105, stk. 2.⁹⁷ Problemet er størst, i de situationer, hvor forsikringstageren under de tidligere gældende regler tog skridt til at indsætte »nærmeste pårørende«, i den tro, at indsættelsen ville omfatte livsarvinger og ikke samlevende.⁹⁸

Er begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« indsat før 2008, kan samleveren kun gøre FAL § 105, stk. 1 gældende, hvorefter samleveren kan anses for forsikringstagerens »nærmeste pårørende« efter de konkrete omstændigheder. Men som det også er anført mere dybdegående nedenfor i afhandlingens kapitel 4.5, ville det, i en sådan ordning, meget oftest være forsikringstagerens børn, der bliver anset for nærmeste pårørende, fremfor forsikringstagerens samlever, i den situationer hvor forsikringstageren både efterlod sig børn og en samlever.⁹⁹

⁹⁶ Referat af U 1998.799 H fremgår på afhandlingens side 43

⁹⁷ TFA 2007.505, ”Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler?”, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal

⁹⁸ ”*Dansk pensionsret*”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 552

⁹⁹ ”*Arveret*”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 306

4.4. Arvinger som »nærmeste pårørende«

4.4.1. Arvinger som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5

Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« som begunstiget før 1. januar 2008, og efterlader han sig hverken ægtefælle eller børn ved hans død, er det forsikringstagerens øvrige arvinger, der fortolkes som »nærmeste pårørende«, og dermed som begunstiget, jf. FAL § 105, stk. 5. Ligesom de andre »nærmeste pårørende« skal arvinger fortolkes efter den tilsvarende FAL § 105, stk. 4, som er omtalt i afhandlingens kapitel 2.3.3. Som nævnt fremgår det af bestemmelsen i FAL § 105, stk. 4, at arvinger efter testamente går forud for legale arvinger. Se hertil U 1983.774 V.

U 1983.774 V: En slagterimedarbejders forsikring begunstigede kun én af fire legale arvinger (søskende). Slagterimedarbejderens gruppelivsforsikring begunstigede »nærmeste pårørende«. Medarbejderen var ikke gift, havde ingen børn og ingen levende forældre, men han havde fire søskende, hvorfor »nærmeste pårørende« efter FAL § 105, stk. 5, måtte være medarbejderens arvinger. Afdøde havde oprettet et testamente før sin død, hvorefter en nærmere bestemt angivet bror og Røde kors skulle arve henholdsvis 1/3 og 2/3, af hvad han måtte efterlade sig. Retten fandt, at medarbejderens arvinger ifølge testamentet, var indsat som begunstiget, hvorfor 1/3 af forsikringssummen udbetaltes til den nærmere bestemte bror og 2/3 af forsikringssummen udbetaltes til Røde kors.¹⁰⁰ Medarbejderens tre andre søskende fik ikke udbetalt en del af forsikringssummen, idet testamente arvinger (broren) går forud for legale arvinger (de tre øvrige søskende).¹⁰¹

Hertil kan også anføres TFA 2006.62 Ø.

TFA 2006.62 Ø: Afdøde havde, to dage før sit selvmord, skrevet et brev til sin søster, hvorefter hun skulle være hans universalarving. Manden havde en gruppelivsforsikring. Forsikringen skulle udbetales til »nærmeste pårørende«. »Nærmeste pårørende« fandtes at være søsteren, idet hun var enearving, ifølge det holografiske testamente (brevet skrevet af afdøde, to dage før dennes selvmord), jf. forsikringsaftalelovens

¹⁰⁰ Domsreferat af U 1983.774 VLD

¹⁰¹ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 976

§ 105, stk. 5, jf. stk. 4. Der forelå ikke omstændigheder, som førte til andet resultat efter FAL § 105, stk. 1.¹⁰²

4.4.2. Arvinger som »nærmeste pårørende« efter FAL § 105a

Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« som begunstiget efter 1. januar 2008, og efterlader forsikringstagerens sig hverken ægtefælle, samlever der opfylder betingelserne i FAL § 105a, stk. 2 eller livsarvinger, er det slutteligt forsikringstagerens øvrige arvinger, der anses for begunstiget, jf. FAL § 105a, stk. 1. Ligesom de andre »nærmeste pårørende« skal arvinger forsat fortolkes efter den tilsvarende FAL § 105, stk. 4.

Det har indtil 2017 - og er det forsat i et vidst omfang i 2019 – været tvivlsomt hvordan forsikringer, som begunstiger »arvinger« eller »nærmeste pårørende«, og hvor forsikringstageren ikke efterlader sig hverken ægtefælle, samlever eller børn, skal fordeles, i de situationer, hvor forsikringstagerens øvrige efterladte formue skal fordeles efter den tidligere AL § 7, stk. 2, nu afløst af AL § 15.¹⁰³

Det fremgår af AL § 15, stk. 1 og stk. 2:

”Dør den længstlevende ægtefælle efter at have arvet den førstafdøde ægtefælle i henhold til § 9, stk. 2, herunder i henhold til et testamente, deles boet med halvdelen til hver ægtefælles slægtsarvinger, medmindre den længstlevende ægtefælle

- 1. har indgået nyt ægteskab,*
- 2. efter den førstafdøde ægtefælles død har arvet en samlever efter et testamente oprettet i medfør af § 87,*
- 3. efterlader sig en samlever, der har arveret efter et testamente oprettet i medfør af § 87, eller*
- 4. efterlader sig livsarvinger.*

Stk. 2. Er der ved den længstlevende ægtefælles død kun slægtsarvinger efter én af ægtefællerne, arver de det hele.”.

¹⁰² ”Arveret”, 7. udgave, 2018, Irene Nørgaard, Caroline Adolphsen og Eva Naur, side 357

¹⁰³ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 306

Længstlevendes formue skal således fordeles med ½ til den førstafdødes legale arvinger og ½ til længstlevendes legale arvinger.

Spørgsmålet om fordeling af forsikringer i denne specielle AL § 15-situation, er igennem årene behandlet i en række litteratur. Bl.a. anfører Jørgen Nørgaard i U 1970B, side 209 ff.:

*”konklusionen...bliver, at en livsforsikringssum, hvortil forsikringstagerens »arvinger« er indsat som begunstigede, og som forfalder til udbetaling ved den længstlevende ægtefælles død, bør deles lige mellem længstlevendes og førstafdødes arvinger, når længstlevende har arvet hele førstafdødes formue i medfør af § 7, stk.1, og længstlevende 1) ikke efterlader sig livsarvinger, 2) ikke har giftet sig igen, 3) ikke ved testamente har gjort reglen i § 7, stk.2, uanvendelig, og der ikke foreligger et individuelt fortolkningsmateriale, jfr. forsikringsaftalelovens § 105, stk.1. Er begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« anvendt, bør forsikringsbeløbet trods de samme forudsætningers tilstedeværelse udbetales udelukkende til længstlevendes egne arvinger.”*¹⁰⁴

Jørgen Nørgaard anfører, at klausulen »nærmeste pårørende« ikke omfatter førstafdødes arvinger, og dermed udelukkende omfatter forsikringstagerens egne arvinger efter arveloven. Jørgen Nørgaard skriver endvidere, at begunstigelsesklausulen »arvinger« derimod omfatter både forsikringstagerens (længstlevendes) egne arvinger og førstafdødes arvinger efter arveloven. Irene Nørgaard anfører, modsat Jørgen Nørgaard, at såfremt de konkrete omstændigheder ikke kan føre til andet, må det antages, at både klausulen »arvinger« og klausulen »nærmeste pårørende« i en sådan situation, må resultere i en lighedeling mellem de to slægtsgrupper, jf. AL § 15. Irene Nørgaard skriver således:

*”førstafdødes legale arvinger kan nu anføre, at forsikringssummen må fordeles efter de samme regler, som gælder for delingen af dødsboets almindelige midler, når det ikke er muligt at efterspore nogen vilje hos forsikringstageren med hensyn til, hvem der skal have beløbet udbetalt, da de – såvel som længstlevendes slægtninge – nu utvivlsomt er legale arvinger efter forsikringstageren og ikke arvinger efter førstaf-døde, som de betegnes som i 1961-bet. S. 52.”*¹⁰⁵

¹⁰⁴ U 1970B.209 ff., ”Forsikringsaftalelovens § 105 sammenholdt med arvelovens § 7”, Jørgen Nørgaard

¹⁰⁵ ”Arveret”, 7. udgave, 2018, Irene Nørgaard, Caroline Adolphsen og Eva Naur, side 357

Til problemstillingen kan nu anføres U 2017.380 V.

U 2017.380 V: G døde uden at efterlade sig livsarvinger, og hans hustru, A, arvede ham derfor som eneste arving, ligesom hun modtog de forsikrings- og pensionsbeløb, der kom til udbetaling i anledning af hans død. Da A efterfølgende også dør uden at efterlade sig livsarvinger, opstod der uenighed mellem A's bror (R) og G's mor, søster og bror om, hvem der skulle have A's forsikringer og pensioner udbetalt, der begunstigede hendes »nærmeste pårørende«. Landsretten anførte:

”..da A døde uden at efterlade sig livsarvinger, uden at have indgået nyt ægteskab eller samlivsforhold og uden at have oprettet testamente, var G's slægtsarvinger, det vil sige hans mor, søster og bror, ubestridt arvinger i hendes bo med en halvdel, jf. arvelovens § 15, stk. 1, mens A's bror, R, der i henhold til sine forældres arveafkald var trådt i deres sted, var arving i boet med den anden halvdel.”.

A's »nærmeste pårørende«, som var begunstiget var hendes arvinger, jf. forsikringsaftalelovens § 105a, medmindre andet fremgik af omstændighederne, jf. FAL § 105a, stk. 1. Vestre Landsret anførte dernæst, at der hverken i FAL's forarbejder, AL's forarbejder eller i retspraksis er støttepunkter for at fastslå, at FAL § 105 a skal fortolkes indskrænkende, hvorfor flertallet såvel som mindretallet i dommen lå til grund, at »arvinger« som »nærmeste pårørende« i FAL § 105a jf. § 105, omfatter såvel førstafdødes som længstlevendes arvinger, medmindre andet fremgår af omstændighederne. Som udgangspunkt var G's mor, søster og bror således berettiget til halvdelen af forsikrings- og pensionsbeløbene, der kom til udbetaling efter A's død.

Som nævnt kan formodningsreglerne i FAL § 105a fraviges, såfremt »andet fremgår af omstændighederne«, jf. FAL § 105a, stk. 1. Det afgørende var herefter alene, hvorvidt der forelå den fornødne sikkerhed for at fravige lovens udgangspunkt om, at både G's – og A's legale arvinger var begunstigede som »nærmeste pårørende«. Retten anførte i den forbindelse, at A før sin død ikke havde oprettet et testamente, der tilgodeså sin egen slægt, jf. AL § 15, stk. 4. Landsretten lå også vægt på, at A's slægt ved fordelingen af arven efter hende fik halvdelen af de forsikrings- og pensionsbeløb, der var kommet til udbetaling i anledning af G's død, og at det derfor mest rimeligt, at G's slægt fik halvdelen af de forsikrings- og pensionsbeløb, der kom til udbetaling i anledning af A's død, således, at de to slægter i arvemæssig henseende blev stillet lige i anledning af de to dødsfald, der var indtruffet med 1½ års mellemrum. Retten anførte hertil, at udformningen af AL § 15 netop havde til formål at sikre en mere ligelig fordeling af arven mellem førstafdødes og længstlevendes arvinger, jf. herved de almindelige bemærkninger til LSF 100 2006/1 af 6. december 2006, pkt. 4.2. Flertallet fandt ikke, at der i sagen var den fornødne sikkerhed for at fravige lovens udgangspunktet, hvorfor G's mor, søster og bror blev frifundet for

R's påstand, og R blev tilpligtet at anerkende, at »nærmeste pårørende« i forsikringerne og pensionerne var arvingerne efter loven, jf. FAL § 105a og § 105.¹⁰⁶

I den situation, hvor forsikringstageren dør samtidig med ægtefællen, og forsikringstageren ikke har nogle livsarvinger, er der kun mulighed for at dele forsikringssummen og de opsparede midler, der falder efter forsikringstageren, ligeligt mellem de to hold slægtninge, hvis der er – stærke – konkrete holdepunkter herfor, jf. U 1954B.93 ff.

4.5. »... andet fremgår af omstændighederne...«

4.5.1. »...hvis ikke andet fremgår af omstændighederne...«, jf. FAL § 105, stk. 1

Det fremgår af FAL § 105, stk. 1

”ved fortolkningen af de bestemmelser, hvorved en begunstiget indsættes kommer, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne, følgende regler til anvendelse...”.

FAL § 105, stk. 1 bestemmer således, at formodningsreglerne i FAL § 105, stk. 1-5 kun finder anvendelse, hvis ikke andet fremgår af omstændighederne. Jørgen Nørgaard påpeger ydermere, at der skal temmelig stærke konkrete holdepunkter til, før domstolene vil fravige §105, stk. 2-5, hvilket navnlig også fremgår af U 1962.59 H.¹⁰⁷ Det er således ofte en problemstilling, hvorvidt der i de konkrete tilfælde, foreligger så stærke og tilstrækkelige sikre holdepunkter, at man i praksis kan fravige det resultat, som følger af formodningsreglerne i FAL § 105, stk. 2-5 ved hjælp af FAL § 105, stk. 1. Det skal her bemærkes, at »nærmeste pårørende« i praksis ikke (altid) er den, der står forsikringstageren nærmest på dødstidspunktet. Dette fremgår *dels* af U 1998.799 H (se straks nedenfor) og *dels af* den tidligere nævnte U 1962.59 H.

¹⁰⁶ Domsreferat af U 2017.380 V

¹⁰⁷ ”Jørgen Nørgaard Afhandlinger”, side 187

U 1998.799 H: ”Den 26-årige ugifte F anerkendte den 22. juni 1993 i retten faderskabet til barnet B født i december 1991. Den 24. juli 1993 begik F selvmord. Som led i sit ansættelsesforhold og fagforeningsmedlemskab havde F to gruppelivsforsikringer, som begge var på ca. 100.000 kr., og begge indeholdt bestemmelse om, at forsikringssummen skulle tilfalde F's »nærmeste pårørende som defineret i forsikringsaftalelovens § 105«. F havde efter det oplyste haft et nært forhold til sine forældre. Han havde ingen forbindelse haft med B og havde i en skrivelse til amtet vedrørende børnebidrag anført, at han heller ikke forventede fremover at have kontakt med B. F's forældre gjorde gældende, at de uanset fortolkningsreglen i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, måtte anses for nærmeste pårørende, jf. ordene »hvis ikke andet fremgår af omstændighederne« i stk. 1. Der forelå imidlertid ikke tilstrækkeligt sikre holdepunkter for at fravige den forståelse af begunstigelsesklausulen, som fulgte af § 105, stk. 5. Forsikringssummerne tilkom derfor B.”.¹⁰⁸

Det vil antageligt for de fleste opleves som, at disse to nævnte domme er forkerte, da det af begge afgørelser fremgår, at forældrene til forsikringstageren antageligt stod ham mere nært end forsikringstagerens barn, og forældrene derfor, i begge situationer, må være forsikringstagerens »nærmeste pårørende».¹⁰⁹ Men for at forsikringstagerens forældre kan anses for forsikringstagerens »nærmeste pårørende«, skal der foreligge så stærke og tilstrækkelige holdningspunkter, at retten kan tilsidesætte det resultat, som følger af FAL § 105, stk. 5, hvorefter barnet er »nærmeste pårørende« frem for forældrene. I begge afgørelser fandt retten ikke, at der forelå stærke og tilstrækkelige holdepunkter for, at forsikringstageren ønskede, at det var forældrene/moderen, der skulle have forsikringssummen frem for barnet.¹¹⁰

Irene Nørregaard anfører, at sådanne tilstrækkelige sikre holdepunkter, som må ligges til grund for at fravige rangordenen i § 105, stk. 5, bør relatere sig til objektive oplysninger ved forsikringstagerens stillingtagen til, hvem der skal anses for begunstiget inden for kredsen af personer, der typisk står folk nær.¹¹¹ En sådan stillingtagen kan særlig tænkes i et testamente. Forsikringstagerens testamente kan ikke ændre formgyldigheden af en begunstigelseserklæring, men kan præcisere forsikringstagerens forståelse af

¹⁰⁸ Domsreferat af U 1998.799 H

¹⁰⁹ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 308

¹¹⁰ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 309

¹¹¹ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 308

begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« og-/ eller klarlægge hvorvidt forudsætningen for begunstigelsen af »nærmeste pårørende« efterfølgende er bristet.¹¹²

I relation til forsikringstagerens eventuelle bristede forudsætninger for at indsætte »nærmeste pårørende« og dermed den rangorden som følger af den begunstigelsesklausul, kan nævnes U 1986.758 H.

U 1986.758 H: ”I en gruppelivsforsikring var som begunstigede indsat »nærmeste pårørende«. A, der var omfattet af forsikringen, og hvis ægtemand B havde anlagt separationssag, begik selvmord. Hun efterlod sig et til hendes søn C stilet brev, hvoraf fremgik, at hun ønskede, at forsikringssummen skulle tilfalde ham. Det måtte lægges til grund, at brevet, hvis ægthed ikke blev bestridt, var fundet i A's spisestue blandt en bunke brochurer m.v., og at papiret var revet midt over. Da brevet ikke kunne betragtes som gyldig meddelelse til forsikringsanstalten om indsættelse af C, jfr. forsikringsaftalelovens § 103, og da der ikke var oplyst særlige omstændigheder, som efter lovens § 105, stk. 1, måtte føre til ikke at anse B for »nærmeste pårørende«, var B berettiget til forsikringssummen”.¹¹³

Det skal bemærkes til afgørelsen, at C ikke gjorde gældende, at B ikke længere var berettiget, på grund af bristede forudsætninger for As begunstigelse af B. Havde C gjort de bristede forudsætninger gældende, havde C om ikke andet haft (endnu) stærkere holdepunkter for, at B ikke længere kunne anses for begunstiget, grundet separationssagen anlagt af B.

Lennart Lynge Andersen anfører i hans artikel (U 1998B.419) ”En Højesteretsdom om begrebet »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5 – nogle bemærkninger om U 1998.799 H”, om Højesteret, med U 1962.59 H og U 1998.799 H, reelt har sat muligheden for at anvende FAL § 105, stk. 1 ud af kraft, især hvis der er tale om en gruppelivsforsikring og (?) forsikringstageren efterlader sig børn. Lynge Andersen kritiserer Højesterets manglende anvendelse af FAL § 105, stk. 1, og anfører hertil, at det ud fra Højesterets præmisser i U 1998.799 H må medføre, at FAL § 105, stk. 1 kun aktiveres, såfremt forsikringstageren har interesseret sig for begunstigelsesspørgsmålet. Ligeledes hævder Lynge Andersen i nævnte artikel, at Højesterets sontring, ud fra en

¹¹² ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 309

¹¹³ Domsreferat af U 1986.758 H

teoretisk betragtning, er vanskelig at forene med ordlyden i FAL § 105. Lynge Andersen fremsætter dernæst endnu et spørgsmål:

”eftersom der hverken i U 1962.59 H eller i U 1998.799 H fandtes at foreligge »særlige omstændigheder«, må man stille det spørgsmål hvad mere skal der til for, at en fravigelse er mulig?”.

Spørgsmålet er svært at svare på, idet det for de fleste vil opleves som, der forelå sådanne særlige omstændigheder, og disse antageligt ville være stærke nok, men altså ikke var det efter Højesterets vurdering. Lynge Andersen forsætter længere nede i artiklen:

*”I U 1962.59 H var det ikke »særlige omstændigheder«, at barnet i 1944 var bortadopteret til moderens forældre, at der praktisk taget ikke havde været kontakt mellem fader og barn, og at faderen f.eks. aldrig havde besøgt datteren. I U 1998.799 H var det ikke »særlige omstændigheder«, at der ikke havde været forbindelse mellem fader og barn, at faderen havde søgt statsamtet om bortfald af børnebidraget, og at han i denne forbindelse skrev: »Da jeg fremover ikke kommer til at have kontakt med moderen eller barnet...”.*¹¹⁴

Lynge Andersen konkluderer på hans artikel med en opfordring til forsikrings – og pensionssælgere;

”§ 105 tvinger ikke til det resultat, Højesteret nåede til – efter min bedømmelse snarere tværtimod. Dommen illustrerer på ny, at det er på tide, at forsikrings- og pensionssælgere tager sig sammen og reelt informerer om begunstigelsesspørgsmålet.”.

Problemstillingen behandles yderligere i afhandlingens kapitel 7.

For at fravige rangordenen i FAL § 105, stk. 5, skal der, som det fremgår, være stærke fortolkningsmomenter, og ved afgørelsen af hvor stærke disse fortolkningsmomenter i så fald skal være, vil – og bør man antageligt ikke se bort fra hvilke persongrupper af begunstigede, der i den givne situation, er i rivalitet med

¹¹⁴ U 1998B.419: ”En Højesteretsdom om begrebet »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5 - nogle bemærkninger om U 1998.799 H (U 1996.1277 Ø)”, Lennart Lynge Andersen, side 2

hinanden, idet forsørgelseshensynet også ligger bag begunstigelsesreglerne i FAL. Både U 1962.59 H og U 1998.799 H, er udtryk for det gennemgående forsørgelseshensyn, der ligger bag såvel arveloven som begunstigelsesreglerne i FAL. Baggrunden for det gennemgående forsørgelseshensyn er at, en eventuel arv eller forsikringssum skal tilkomme de personer, der må antages at lide det største økonomiske tab, ved en forsørges død.¹¹⁵ Det kan således antages ud fra praksis, at børn lettere vil blive anset for forsikringstagerens »nærmeste pårørende«, frem for forsikringstagerens forældre, jf. forsørgelseshensynet. Se hertil de tidligere nævnte U 1962.59 H og U 1998.799 H.

Tilbageholdenheden med at anerkende en samlever som nærmeste pårørende, jf. FAL § 105, stk. 5, jf. FAL § 105, stk. 1, skyldes bl.a. også det omtalte forsørgelseshensyn. I den situation hvor forsikringstageren, udover at efterlade sig en samlever, også efterlader sig børn, og måske specielt hvis det er mindreårige børn, vil der blive stillet (endnu) større krav til klarheden for, at samleveren var nærmeste pårørende til forsikringstageren. Således vil begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« indsat før 2008, lettere blive fortolket som forsikringstagerens samlever frem for forsikringstagerens forældre, end den vil blive fortolket som samleveren frem for forsikringstagerens børn.¹¹⁶

Lynge Andersen anfører ligeledes:

”De faktisk samlevendes problem er således, at de skal godtgøre, at de var nærmest pårørende, jf. stk. 5, jf. stk. 1, og at de skal tilsidesætte den præsumption, der er indbygget i stk. 5. Det kan lade sig gøre, men det er vanskeligt, jf. ovf. Det er selvsagt lettest i tilfælde, hvor kontohaver ikke efterlader sig aktuel ægtefælle eller børn, hvorimod kombinationen af kort samlivsforhold, ikke påbegyndte skilsmisseforhandlinger med den efterladte ægtefælle og eventuelt et par børn giver ægtefællen fortrinsretten.”¹¹⁷

Se hertil U 2000.709 ØLD.

¹¹⁵ U 1999B.433: ”Mere om »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5”, Camilla Neuenschwander,

¹¹⁶ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 306

¹¹⁷ ”Begunstigelse i pension og forsikring”, 1. udgave, 2004, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal, side 114

U 2000.709 ØLD: Et ugift par havde boet sammen siden 1995. I 1999 oprettede parret et fællestestamente, hvori de begunstigede hinanden mest muligt. Parret havde, hos deres advokat, givet udtryk for, at de ville indsætte hinanden som begunstigede i deres pensionsordninger. Manden havde bedt advokaten om at bringe indsættelsen af samleveren i orden, men det var imidlertid ikke sket, da manden døde den 14. april 1999. Brevet til advokaten, hvori manden bad advokaten ordne indsættelsen, kunne ikke anses som en gyldig meddelelse, efter forsikringsaftalelovens § 103 om tilbagekaldelse af klausulen »nærmeste pårørende« i mandens pensions- og forsikringsordninger. Landsretten fandt, at de foreliggende oplysninger, herunder om samlivsforholdet og testamentet, ikke afgav tilstrækkeligt sikre holdepunkter for at fravige fortolkningen i § 105, stk. 5, hvorefter »nærmeste pårørende« var afdødes børn.¹¹⁸

Omvendt må alderen på børnene også være et fakta, der lægges vægt på ved en sådan afgørelse efter FAL § 105, stk. 1. Står valget således mellem forsikringstagerens *voksne* børn og forsikringstagerens ægtefælle, må forsørgelseshensynet til børnene vægte lettere, end hvis der var tale om forsikringstagerens *mindreårige* børn og forsikringstagerens ægtefælle.¹¹⁹ Hertil kan igen anføres U 1986.758 H, som nævnt ovenfor, hvorefter forsikringstagerens ægtefælle blev anset for nærmeste pårørende, fremfor forsikringstagerens 26-årige søn, jf. FAL § 105, stk. 5

Lynge Andersens kritik af dommene, og heri Højesterets anvendelse af FAL § 105, stk. 1 i hans artikel U 1998B.419 som er anført ovenfor, kan på baggrund af ovenstående ikke fuldstændigt medgives.

I forhold til problemstillingen omkring forsikrings- og pensionssælgernes manglende informationsdeling om begunstigelsesspørgsmålet til forsikringstageren kan anføres artikel (U 1999B.433) af fuldmægtig cand.jur. Camilla Neuenschwander, ”*Mere om »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5*”. Som nævnt omtaler Lynge Andersen også denne problemstilling i hans artikel (U 1998B.419). Denne problemstilling vil ikke yderligere blive behandlet i afhandlingen.

Alle tre domme nævnt ovenfor (U 1962.69 H, U 1998.799 H og U 2000.709 ØLD) omhandlede situationer, hvor det var forskellige kategorier af »nærmeste pårørende«, »børn«, »samlever« etc., som valget stod i mellem.

¹¹⁸ Domsreferat af U 2000.709 ØLD

¹¹⁹ ”*Arveret*”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 306

I U 2007.2815 H var det derimod to personer fra samme kategori af begunstigede, afdødes mor og far, der begge gjorde gældende, at de hver især alene var »nærmeste pårørende«, jf. § 105, stk. 5, jf. stk. 1.

U 2007.2815 H: ”En 24-årig mand, A, afgik ved døden uden at efterlade sig ægtefælle eller børn. Hans forældre var i live, og da han ikke havde oprettet testamente, var de hans arvinger. Ved hans død kom gruppelivsforsikringer på knap 0,8 mio. kr. til udbetaling. Ifølge policerne var »nærmeste pårørende« begunstiget. Han var født uden for ægteskab og opvokset hos sin mor uden nogen kontakt til faren. Faren krævede halvdelen af forsikringssummerne tillagt sig, under henvisning til at han som medarving var »nærmeste pårørende«. Moren krævede, at hele beløbet blev udbetalt til hende, da hun måtte anses som nærmeste pårørende. Højesteret slog fast, at der efter forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5, jf. stk. 1, er en formodning for, at »nærmeste pårørende« skal forstås som ægtefælle, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge, og at der skal foreligge sikre holdepunkter for at fravige formodningsreglen. Henset til at A var født uden for ægteskab af forældre, hvis kontakt var ophørt, inden han blev født, at han var opvokset hos sin mor, og at han ikke havde haft nogen kontakt overhovedet med faren, kunne faren - også uden viljestilkendegivelse fra A - ikke anses som nærmeste pårørende. Den samlede livsforsikringssum skulle derfor udbetales til moren ”.¹²⁰

Idet forsikringstageren, i U 2007.2815 H, hverken efterlod sig ægtefælle eller børn, var der ikke et forsørgelseshensyn, som burde veje tungest, og »nærmeste pårørende« måtte således være afdødes arvinger, jf. FAL § 105, stk. 5. De særlige omstændigheder, der skulle foreligge, skulle således heller ikke være stærkere eller veje tungere end forsørgelseshensynet, som de skulle (og ikke gjorde) i de tre andre domme nævnt ovenfor. Højesteret begrundet således U 2007.2815 H med:

”han (forsikringstageren) er født uden for ægteskab af forældre, hvis kontakt var ophørt, inden han blev født, at han er opvokset hos sin mor, og at han ikke har haft nogen kontakt overhovedet med faderen, tiltræder Højesteret, at der - også uden viljestilkendegivelse - foreligger omstændigheder, som indebærer, at faderen ikke kan anses som nærmeste pårørende”.¹²¹

¹²⁰ Domsreferat af U 2007.2815 H

¹²¹ Domsreferat af U 2007.2815 H

Havde forsikringstageren, i en sådan situation som i U 2007.2815 H, efterladt sig børn og forældre ville disse omstændigheder, som Højesteret ligger til grund i U 2007.2815 H, med høj sandsynlighed efter retspraksis, ikke have været »særlige« nok til, at forældrene var blevet anset som »nærmeste pårørende«, frem for barnet grundet forsørgelseshensynet.

Hertil kan også nævnes FED 86.876 af 3. juni 2015.

FED 86.876: Dommen omhandler en forsikring efterladt af en ung mand. Forsikringen begunstigede »nærmeste pårørende«. Dommen er relevant i denne sammenhæng, trods den er afsagt i 2015, idet bestemmelsen om begunstiging af forsikringstagerens »nærmeste pårørende« var indsat i før 1. januar 2008, hvorfor »nærmeste pårørende« forsat skulle fortolkes efter FAL § 105, stk. 5. Det følger af dagældende FAL § 105, stk. 1, at medmindre andet fremgår af omstændighederne, anses som »nærmeste pårørende« forsikringstagers ægtefælle, børn eller arvinger i nævnte rækkefølge. Det er oplyst, at afdøde ikke efterlod sig ægtefælle eller børn. Efter FAL § 105, stk. 5 er »nærmeste pårørende« dernæst forsikringstagerens arvinger, altså hans forældre, da han ikke havde oprettet testamente. Spørgsmålet var dernæst, hvem af de legale arvinger (afdødes forældre), som skulle anses for begunstiget. Det fremgår af dommen, at afdødes mor har oplyst, at hendes nu afdøde søn og dennes far ikke har haft kontakt, siden sønnen var 3 år gammel, og at dette udgør en periode på over 25 år. Faderen har aldrig betalt børnepenge, mens hun og sønnen har boet i Danmark. Det følger dernæst af dommen: ”..*efter en gennemgang af sagen, herunder med henvisning til U 2007.2815 H, og efter en samlet vurdering er det nævnets opfattelse, at der foreligger omstændigheder, som indebærer, at faderen ikke kan anses som nærmeste pårørende, og at hele summen derfor skal udbetales til klageren (mor til afdøde).*”.¹²²

Det kan således udledes af dommen, at i en sådan omtalt situation, må der bl.a. ligges vægt på forholdet mellem afdøde og de personer omfattet af den begunstigede persongruppe, efter FAL § 105, stk. 5.

Såfremt det kan bevises, at forsikringstageren har ment en anden definition af »nærmeste pårørende« end den der fremgår af FAL § 105, stk. 5, må forsikringstagerens forståelse af begrebet ligges til grund ved fortolkningen af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«.¹²³ Dog kan denne bevisbyrde antageligt være ualmindelig tung at

¹²² Domsreferat af FED 86.876

¹²³ ”Arveret”, 4. udgave, 2004, Irene Nørgaard, side 307

løfte, såfremt forsikringstageren eksempelvis udelukkende har givet udtryk for hans forståelse af »nærmeste pårørende« mundtligt.

4.5.2. »..medmindre andet fremgår af omstændighederne...«, jf. FAL § 105a, stk. 1

I den nye FAL § 105a, er den variable faktor i form af de konkrete omstændigheder, der kan foreligge i disse situationer, også medtaget. Således fremgår det af FAL § 105a, stk. 1, at bestemmelsen finder anvendelse, medmindre andet fremgår af omstændighederne. Som det også fremgår af kapitel 4.5.1 straks ovenfor, er det ofte en problemstilling, hvorvidt der i de konkrete tilfælde, foreligger så stærke og tilstrækkelige sikre holdepunkter, jf. FAL § 105a, stk. 1, at man i praksis kan fravige det resultat, som følger af formodningsreglerne i FAL § 105 og § 105a. Der skal i denne forbindelse nævnes to nyere afgørelser fra henholdsvis 2017 og 2018, der kan medvirke til forståelse og fortolkning af disse konkrete omstændigheder, der kan medføre et andet resultat, end det der følge af formodningsreglen i FAL § 105a, jf. FAL § 105a, stk. 1.

Den første af de to nyere afgørelser er U 2017.1624 V, hvorefter en fraskilt ægtefælle, der efter skilsmissen fortsat var samlevende med afdøde i et ægteskabslignende forhold, med rette havde fået udbetalt forsikringssummer, der var kommet til udbetaling ved dødsfaldet, jf. FAL § 105 a, stk. 2, nr. 2, jf. stk. 1.¹²⁴ U 2017.1624 V er også anført i afhandlingens kapitel 4.2.1.

Den næste af de to nyere afgørelser er TFA 2018.65 . TFA 2018.65 omhandler POL § 5a, stk. 2, nr. 1, jf. stk. 1.

TFA 2018.65: H og M blev i november 2014 skilt efter 29 års ægteskab. M havde to pensioner, som begunstigede »nærmeste pårørende«, jf. POL § 5a, jf. POL § 5b. Da M døde i juni 2015, opstod der en tvist mellem M's sørbørn og H om hvem, der var »nærmeste pårørende« i forhold til M's omtalte pensioner. H gjorde gældende, at hun og M, trods skilsmissen, havde forsat med at leve sammen i et ægteskabslignende forhold, hvorfor hun efter POL § 5a, stk. 2, nr. 1, jf. stk. 1 måtte anses som »nærmeste pårørende« til M. H anførte bl.a., at M, de sidste 20 år af deres ægteskab, havde opholdt sig det meste af tiden i Polen på grund af sit arbejde. Det ændrede sig ikke væsentligt efter skilsmissen, og M boede fortsat hos H, når han var i

¹²⁴ Domsreferat af U 2017.1624 V

Danmark, hvor han også fortsat havde sin folkeregisteradresse. Hverken by- eller Landsretten fandt dog, at H havde bevist, at hun var nærmeste pårørende til M. I TFA 2018.68 V medførte de øvrige omstændigheder således ikke den fornødne sikkerhed, der må foreligge for, at lovens udgangspunkt kan fraviges, jf. POL § 5a, stk. 1. Da lovens udgangspunkt ikke kunne fraviges, må den foreskrevne rangorden i POL § 5a, stk. 1 forsat være gældende, hvorfor M's »nærmeste pårørende« var M's sørbørn (livsarvinger), da M hverken efterlod sig ægtefælle eller samlever, der opfyldte kravene i POL § 5a, stk. 2, jf. POL § 5a, stk. 1. Retten lå bl.a. til grund, at der på M's polske opholdskort fra januar 2015 var anført adressen på et hus i Polen, hvor M boede sammen med kæresten K. Retten lå også vægt på, at M i juni 2015 valgte at forlade hospitalet i Danmark for at tage til Polen, hvor K opholdt sig, da han var klar over, at han var døende. Landsretten bemærkede, at det forhold, at M overnattede hos H, når han var i Danmark og havde folkeregisteradresse hos hende, ikke kunne føre til et andet resultat.¹²⁵

¹²⁵ Domsreferat af TFA 2018.65 V

KAPITEL 5

Ikrafttrædelsesspørgsmålet

Lov nr. 516 af 6. juni 2007 trådte i kraft den 1. januar 2008, jf. LÆF § 9. LÆF indeholder en række ikrafttrædelses – og overgangsbestemmelser. Overgangsbestemmelsen i LÆF § 10, stk. 2 er central for fortolkning af »nærmeste pårørende« som begunstiget. Det fremgår af LÆF § 10, stk. 2:

”Lov om forsikringsaftaler § 105 a og § 105 b som affattet ved denne lovs § 1, nr. 5, og lov om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter § 5a og § 5b som affattet ved denne lovs § 2, nr. 5, finder anvendelse på begunstigelsesindsættelser, der foretages efter lovens ikrafttræden.”

Har forsikringstageren således indsat »nærmeste pårørende« som begunstiget før 1. januar 2008, skal »nærmeste pårørende« fortolkes efter FAL § 105, stk. 5, jf. LÆF § 10, stk. 2, jf. § 9. Har forsikringstageren ikke indsat en begunstiget i sin forsikring eller pension, som er oprettet før 1. januar 2008, tilfalder beløbene forsikringstagerens dødsbo, jf. tidligere gældende FAL § 104, stk. 1. Har forsikringstageren indsat »nærmeste pårørende« efter 1. januar 2008, skal »nærmeste pårørende« fortolkes efter FAL § 105a, jf. LÆF § 10, stk. 2. Har forsikringstageren ikke indsat en begunstiget i sin forsikring eller pension, som er oprettet efter 1. januar 2008, tilfalder beløbene forsikringstagerens »nærmeste pårørende«, jf. FAL § 105b. Ligeledes skal »nærmeste pårørende« efter FAL § 105b fortolkes efter FAL § 105a. Er der ingen »nærmeste pårørende« i den nævnte situation, udbetales forsikringssummen til forsikringstagerens dødsbo, jf. FAL § 105b, stk. 1, 2.pkt.

Som det fremgår, er det afgørende for, hvilket regelsæt der skal anvendes, således om den begunstiget har erhvervet sin position før eller efter den 1. januar 2008, hvor LÆF trådte i kraft, da FAL § 105a og § 105b helt generelt kun finder anvendelse på

begunstigelser, der er foretaget efter 1. januar 2008.¹²⁶ Begrundelsen herfor fremgår af de specielle bemærkninger til LÆF § 10:

*”...en ugift person i et fast samlivsforhold, som har et barn f.eks. fra et tidligere ægteskab, må antages som hovedregel at gå ud fra, at barnet er »nærmeste pårørende«. Ønskes en tidligere begunstigelsesindsættelse efter standardklausulen »nærmeste pårørende« ændret, således at den med sikkerhed omfatter samleveren, må dette meddeles til forsikringsselskabet eller pengeinstituttet i overensstemmelse med forsikringsaftalelovens § 102 eller pensionsopsparingslovens § 2.”*¹²⁷

Forarbejderne kan umiddelbart forstås som, at en ændring i en generel begunstigelsesklausul efter 1. januar 2008, vil være en ny begunstivelse, hvilket medfører, at den nye FAL § 105a anvendes. Dette stemmer umiddelbart også overens med Justitsministeriets svar til brancheorganisationen Forsikring & Pension (udateret sagsnummer 2007-7700-85).¹²⁸

Lyng Andersen og Faurdal anfører i artikel TFA 2007.505 ff., at denne tidsfæstning i LÆF § 10, stk. 2 kan give anledning til tvivl i en række situationer, eksempelvis i de situationer, hvor der sker et institut- eller selskabsskift efter 1. januar 2008. Hvis en kunde i bank A ønsker at skifte til bank B, eksisterer der en ny aftale. Dette følger af almindelige obligationsretlige regler. Pensions – eller forsikringsaftalen i Bank B vil derfor komme under de nye begunstigelsesregler. Det samme gælder, hvis en person som følge af jobskifte skal skifte pensionsleverandør. Ved en sådan ændring, vil der sædvanligt udarbejdes et nyt aftaledokument indeholdende begunstigelsesbestemmelsen »nærmeste pårørende«, som kunden underskriver uden, at kunden orienteres om ændringen af begunstigelsesreglerne. Denne kontraktpraksis vil efter den 1. januar 2008 (utvivlsomt, ifølge Lyng Andersen og Faurdal) medføre forkerte udbetalinger, f.eks. til en samlever, i stedet for til kundens livsarvinger.¹²⁹ For at undgå sådanne forkerte udbetalinger, kræver det enten en ændring af praksis hos selskaberne og institutterne eller

¹²⁶ TFA 2013.547, ”Kritik af gældende ret om udbetaling af forsikring og pension ved død samt forslag til nye regler”, Rasmus Kristian Feldthusen, Anne Kjærhus Mortensen

¹²⁷ Lovforslaget som fremsat, LFF 2006-12-06 nr 101, specielle bemærkninger til § 10

¹²⁸ ”Dansk pensionsret”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 559

¹²⁹ TFA 2007.505, ”Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler?”, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal

stor påpasselighed fra selskabernes og institutternes side, når forsikringen eller pensionen udbetales. Spørgsmålet kan ikke anses for afklaret i dag, og der foreligger endnu ingen retspraksis herom.¹³⁰

Lynge Andersen og Faurdal anfører afslutningsvist i TFA 2007.505:

*”Virkningen af ikrafttrædelses- og overgangsbestemmelserne er, at pensionsinstitutter, kunder og andre aktører skal leve med to forskellige, sideløbende regelsæt i en lang årrække. Udover at det administrativt vil være kompliceret og omkostningstungt for pensionsinstitutterne, vil det givet være vanskeligt at forstå for pensionskunder, at reglerne er forskellige. Til gengæld øges kravene til pensionsinstituttets information og rådgivning af kunderne væsentligt.”*¹³¹

Idet lovændringen ikke havde tilbagevirkende kraft, og altså ikke havde virkning på de dengang allerede eksisterende ordninger, valgte mange forsikringsselskaber og pengeinstitutter at ændre deres standardbegunstigelse, så den svarede til den nye definition i FAL § 105a og POL § 5a.¹³² I nogle tilfælde gennemførte selskaberne og institutterne denne ændring med tilbagevirkende kraft for allerede eksisterende ordninger. I andre tilfælde havde ændringerne (blot) virkning for fremtiden, og nogle institutter og selskaber indførte ikke ændringen og beholdt den ordning de havde før 2008.¹³³

¹³⁰ TFA 2007.505, ”Hvornår gælder de nye begunstigesregler?”, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal

¹³¹ TFA 2007.505, ”Hvornår gælder de nye begunstigesregler?”, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal

¹³² ”Aktuelle temaer i pensionsretten”, 2011, Lisbeth Faurdal, side 90

¹³³ ”Dansk pensionsret”, 2. udgave, Mads Bryde Andersen og Jesper Mark, side 555

Kapitel 6

Konklusion

Afhandlingens formål har været at undersøge hvordan begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende«, i både forsikringer og pensioner, fortolkes før og efter lovændringen i 2008. Dernæst har afhandlingens formål været at undersøge om denne lovændring har, og i så fald hvordan den har, påvirket retsstillingen for den eller de personer, der er omfattet af begrebet »nærmeste pårørende«. Lovændringen trådte i kraft 1. januar 2008.

Det kan indledningsvis konkluderes, at tidspunktet for indsættelsen af begunstigelsesklausulen »nærmeste pårørende« har betydning for, hvilket regelsæt klausulen fortolkes efter. »Nærmeste pårørende« fortolkes efter to forskellige lovbestemmelser, henholdsvis FAL § 105, stk. 5 og §105a, afhængigt af om »nærmeste pårørende« er indsat som begunstiget før eller efter 1. januar 2008. Konkluderende for ikrafttrædelsesspørgsmålet er, at lovændringen ikke har tilbagevirkende kraft. Dette betyder, at FAL § 105, stk. 5, og retspraksis hertil, forsat har betydningen, som følge af lovens ikrafttrædelses – og overgangsregler, idet en række livsforsikringer og pensionsordninger forsat skal fortolkes efter FAL § 105, stk. 5, jf. LÆF § 10, stk. 2.

For at kunne vurdere, hvilken betydning lovændringen har haft for fortolkning af »nærmeste pårørende«, var det nødvendigt at analysere hvordan »nærmeste pårørende«, begunstiget før 1. januar 2008, fortolkes. »Nærmeste pårørende«, der er indsat som begunstiget før 1. januar 2008, fortolkes efter FAL § 105, stk. 5. Da FAL § 105, stk. 5 henviser til stk. 2-4, når personkategorierne i stk. 5 skal fortolkes, var det nødvendigt først og fremmest, at give et kort overblik over hvordan begunstigelsesklausulerne »ægtefælle«, »børn« og »arvinger« fortolkes efter FAL § 105, stk. 2-4.

FAL § 105, stk. 5 opstiller en rangorden, hvori de forskellige kategorier af nærmeste pårørende er placeret. Kun én af disse kategorier er begunstiget, hvilket betyder, at såfremt forsikringstageren efterlader sig en person i kategori 1 (ægtefællen), er det alene ægtefællen der er begunstiget, med 100 % af summen. Såfremt forsikringstageren ikke efterlader sig en ægtefælle, er det den næste kategori i rangordenen, der er begunstiget med 100 % af summen. Det kan konkluderes, at denne retsstilling medfører, at en væsentlig del af forsikringstagerens samlede formue, i form af

pensioner og forsikringer, fordeles på en merkant anerledes måde end forsikringstagerens øvrige formue, der fordeles efter arveloven.¹³⁴ Det fremgår af FAL § 105, stk. 5, at det først og fremmest er forsikringstagerens ægtefælle der er begunstiget på 1. pladsen. Såfremt forsikringstageren ikke efterlader sig en ægtefælle, er det forsikringstagerens børn (livsarvinger), der er indsat på 2. pladsen, som begunstiget efter stk. 5. Efterlader forsikringstageren sig hverken ægtefælle eller livsarvinger, er det til sidst forsikringstagerens øvrige arvinger efter testamente eller arveloven, der er indsat på 3. pladsen, som begunstiget. Udover henvisningen til FAL § 105, stk. 2-4, fremgår det ikke nærmere af ordlyden i stk. 5, hvordan de forskellige personkategorier i stk. 5, skal forstås, og fortolkningen heraf skulle således foretages gennem inddragelse af lovens forarbejder, retspraksis, betænkninger og den juridiske teori. Det kan konkluderes, at forsikringstagerens samlever eller partner i papirløst forhold, ikke er omfattet af rangordenen i stk. 5. Rangordnen, der opstilles i FAL § 105, stk. 5, kan dog fraviges, såfremt andet fremgår af omstændighederne, jf. FAL § 105, stk. 1. Konkluderende for anvendelsen af udtrykket i stk. 1, i forbindelse med fortolkning af stk. 5, må dog være, at der skal meget stærke og sikre holdepunkter til for, at udgangspunktet i stk. 5 i praksis fraviges efter stk. 1.¹³⁵

For at kunne foretage en komparativ analyse af retsstillingen før og efter lovændringen i 2008, blev fortolkning af »nærmeste pårørende«, der er indsat som begunstiget efter 1. januar 2008, analyseret. »Nærmeste pårørende«, der er indsat som begunstiget efter 1. januar 2008, fortolkes efter FAL § 105a. Ligesom i FAL § 105, stk. 5, opstiller § 105a også en rangorden, hvori de forskellige kategorier af »nærmeste pårørende« er placeret. Den væsentligste ændring fra stk. 5 til § 105a er, at forsikringstagerens samlever er indsat på rangordenens 1. plads, og deler den dermed med ægtefællen. Det betyder, at såfremt forsikringstageren ikke efterlader sig en ægtefælle, er det forsikringstagerens samlever, der anses for begunstiget, såfremt samleveren opfylder kravene i FAL § 105a, stk. 2. Det kan konkluderes ud fra den komparative analyse, at

¹³⁴ ”*Dansk forsikringsret*”, 9. udgave, 2012, Henning Jønsson og Lisbeth Kjærgaard, side 961

¹³⁵ ”*Jørgen Nørgaard Afhandlinger*”, side 187

samleveren, der opfylder betingelserne i FAL § 105a, stk. 2, således har fået en markant bedre retstilling, end han havde før lovændringen i 2008.

Efterlader forsikringstageren sig hverken ægtefælle eller samlever efter stk. 2, er det dernæst forsikringstagerens børn (livsarvinger), og til sidst på en 3. plads, forsikringstagerens øvrige arvinger efter testamente eller arveloven. Det fremgår heller ikke nærmere af ordlyden i FAL 105a, hvordan de forskellige personkategorier, skal fortolkes. Det fremgår dog af forarbejderne til bestemmelsen, at personkategorierne skal fortolkes i overensstemmelse med den tidligere gældende FAL § 105, stk. 5, som deri henviser til FAL § 105, stk. 2-4, hvorfor der i analysen kan henvises til afhandlingens tidligere kapitler. Ydermere er der ved analysen af fortolkningen af persongrupperne i § 105a, også inddraget nyere retspraksis, lovens bemærkninger, betænkninger og den juridiske teori. Rangordenen i FAL § 105a kan også fraviges, såfremt andet fremgår af omstændighederne, jf. FAL § 105a, stk. 1. Det kan konkluderes, at en sådan fravigelse i praksis, forsat kræver meget stærke og sikre holdepunkter.

Kapitel 7

Perspektivering

Dette korte kapitel har til formål at perspektivere til en række forskellige problemstillinger, der er fremkommet under udarbejdelsen af afhandlingen.

Første problemstilling omhandler rettens manglende anvendelse af FAL § 105, stk. 1, i forhold til fortolkning af nærmeste pårørende, jf. FAL § 105, stk. 5, og er omtalt i afhandlingens kapitel 4.5.1. Lyng Andersen anfører i U 1998B.419, at Højesteret med U 1962.59 H og U 1998.799 H reelt set har sat muligheden for at anvende FAL § 105, stk. 1 ud af kraft. Lyng Andersen kritiserer Højesterets manglende anvendelse af FAL § 105, stk. 1, og anfører hertil, at det, ud fra Højesterets præmisser i U 1998.799 H, må medføre at FAL § 105, stk. 1 kun aktiveres såfremt forsikringstageren har interesseret sig for begunstigelsesspørgsmålet.¹³⁶ Lyng Andersen kan antageligt medgives, at Højesteret ikke har været ødsel med deres anvendelse af FAL § 105, stk. 1. Det må dog også anføres, at Højesteret sjældent undlader at bruge en bestemmelse af rent princip, og at der ligger et tungere vejende hensyn bag undladelsen. Højesterets manglende anvendelse af FAL § 105, stk. 1 begrundes med det forsørgelseshensyn, som ligger bag både begunstigelsesreglerne i FAL og arveloven. Højesterets anvendelse af FAL § 105, stk. 1, jf. FAL § 105, stk. 5 medfører spørgsmålet om, hvornår stk. 1 så reelt kan bruges til at ændre den rangorden der er fremkommer i FAL § 105, stk. 5. Der kan ikke gives et simpelt svar hertil, men ud fra afhandlingens analyse, må det antages anvendelsen af FAL § 105, stk. 1 i forbindelsen med FAL § 105, stk. 5, som udgangspunkt må bero på en konkret vurdering. Ud fra U 1998.799 H, kan det dog antages, at FAL § 105, stk. 1 kun finder anvendelse, hvis forsikringstageren har været opmærksom på, og taget stilling til begunstigelsesspørgsmålet.

¹³⁶ U 1998B.419: ”En Højesteretsdom om begrebet »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5 - nogle bemærkninger om U 1998.799 H (U 1996.1277 Ø)”, Lennart Lyng Andersen,

Højesterets anvendelse af FAL § 105, stk. 1, fremhæver blot det forsørgelseshensyn, der ligger bag begunstigelsesreglerne.¹³⁷ Konsekvensen af Højesterets anvendelse af FAL § 105, stk. 1 kan være, at summen fra forsikringerne eller pensionerne havner hos personer, som forsikringstageren under ingen omstændigheder ville have overvejet at begunstige, hvis han havde fået information om, at han selv kan bestemme, hvem der skal begunstiges.¹³⁸ Konsekvensen af en sådan anvendelse af FAL § 105, stk. 1 fremgår allerede (tydeligt) af de tidligere anførte domme: 1962.59 H, 1998.799 H og 2000.709 ØLD.

Den anden problemstilling, som næværende kapitel behandler, omhandler at der antageligt forsat, efter LÆF trådte i kraft i 2008, vil være grupper af samlever, som størstedelen af befolkningen forventer er omfattet af FAL § 105a, men som i praksis forsat ikke er omfattet af begunstigelsesreglerne i FAL og POL, da de ikke opfylder betingelserne i FAL § 105a, stk. 2. Udvalget anførte i betænkning nr. 1473/2006, at i lyset af bl.a. samfundsudviklingen bør ugifte samlevende indgå i opregningen af, hvem der anses for forsikringstagerens »nærmeste pårørende«.¹³⁹ Spørgsmålet dertil må være, hvorvidt afgrænsningen i stk. 2 afspejler den konkrete samfundsudvikling eller blot afspejler en lille del af den, og samtidig ignorerer en personkreds, der ikke nødvendigvis lever på den måde, som loven foreskriver. Det er vanskeligt at give et svar hertil, men det kan ud fra specialets analyse antages, at de samlever, der er tilsigtet beskyttet igennem LÆF, kun udgør en del af den befolkningsgruppe, der ønsker begunstiggelse af deres samlever. En større del af den voksne befolkning, kan have samme behov for beskyttelse, men er afgrænset fra en sådan, på grund af kravene i FAL § 105a, stk. 2, medmindre de aktuelt og individuelt indsætter deres samlever som begunstiget.¹⁴⁰ Til støtte herfor kan anføres Lennart Lynges Andersen og Lisbeth Fauerdals artikel, TFA 2006.267. Såfremt afgrænsningen af samlever omfattet af FAL § 105a og POL § 5a, er uhensigtsmæssig,

¹³⁷ U 1999B.433: ”Mere om »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5”, Camilla Neuenschwander,

¹³⁸ U 1998B.419: ”En Højesteretsdom om begrebet »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5 - nogle bemærkninger om U 1998.799 H (U 1996.1277 Ø)”, Lennart Lynges Andersen,

¹³⁹ Betænkning nr. 1473/2006

¹⁴⁰ TFA 2006.267, Lennart Lynges Andersen, og Lisbeth Fauerdal, ”Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing”

må det overvejes hvilke type retsregler, der kunne være et alternativ til FAL § 105a. En løsning kunne være at formene anvendelsen af standardklausuler, såsom »nærmeste pårørende«, og derudover indføre regler, som giver forsikringstageren mulighed for at tage effektiv individuel stilling til hvem, der skal begunstiges i forsikringstagerens forsikringer. Et forbud mod anvendelse af standardklausuler kræver dog, at det fastsættes i god skik bekendtgørelsen, at alle kunder skal rådgives om begunstigelse.¹⁴¹ Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal anfører endvidere i debatoplægget *”Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør?”* i TFA 2005, s. 188-203, en række forslag til ændringer i de dagældende begunstigelsesregler.

I denne forbindelse må det nævnes, at samlever ikke står nævnt i anfægtelsesbestemmelsen i gældende FAL § 104. Det fremgår således af FAL § 104, stk. 1, 1. pkt., at hvis indsættelse af en begunstiget må anses for urimelig overfor forsikringstagerens ægtefælle eller en livsarving, kan det ved dom bestemmes, at forsikringssummen helt eller delvis, skal tilfalde ægtefællen eller en livsarving, i stedet for den begunstiget. En samlever er således ikke berettiget til at anfægte en eventuel urimelige begunstigelse over for denne. Der foreligger ligeledes en problemstilling ved anfægtelse, i de situationer, hvor forsikringstageren ikke har indsat en begunstiget, og forsikringen dermed skal udbetales efter FAL § 105b. Denne problemstilling berøres ligeledes i TFA 2013.547 af Feldthusen og Mortensen. Det fremgår herom:

*”Adgangen til at anfægte en udbetaling gælder efter ordlyden af FAL § 104, stk. 1, kun »hvis indsættelsen af en begunstiget må anses for at være urimelig overfor forsikringstagerens ægtefælle eller en livsarving, ...«. Det er med andre ord på baggrund af bestemmelsens ordlyd kun, hvis lovens deklaratoriske angivelse af kredsen af modtagere i form af nærmeste pårørende aktivt fraviges, at en ægtefælle og/eller livsarving kan gøre indsigelse”.*¹⁴²

¹⁴¹ TFA 2005.183 ff., *”Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør?”*, Lennart Lyng Andersen og Lisbeth Faurdal

¹⁴² TFA 2013.547, *”Kritik af gældende ret om udbetaling af forsikring og pension ved død samt forslag til nye regler”*, Rasmus Kristian Feldthusen, Anne Kjærhus Mortensen

Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal behandler også denne problemstilling i deres artikel TFA 2008.421 ”*Pensionsarveret - nogle bemærkninger om forsikringsaftalelovens § 104 (pensionsopsparingslovens § 4)*”.

Slutteligt vil afhandlingen kort perspektivere til området for den såkaldte »lovlige« personkreds for begunstiggelse i pensioner i pengeinstitutter. PBL opstiller en række begrænsninger for begunstiggelse i pensioner i pengeinstitutter, som i praksis aftales, for at opnå de skattebegünstigede retsvirkninger, herunder fradrag for indbetalinger til pensionen. PBL indskrænker bl.a. kredsen af mulige begunstigede, idet loven opstiller regler for hvilke personer, der kan begunstiges. Disse indskrænkninger medfører i praksis, at pensionsopspareren ikke frit kan vælge, hvem der skal begunstiges i hans pensioner, idet de skattemæssige konsekvenserne ved en forkert bestemmelse kan blive uoverskuelige for pensionsopspareren.¹⁴³ Spørgsmålet må dernæst være, hvordan denne problemstilling kan løses.

Hertil kan anføres, at såfremt, at reglerne om den »lovlige« personkreds ophæves, så ville det fremadrettet stå den enkelte pensionsopsparer frit for, hvem han ønsker at begunstige i sin pension. En ophævelse af disse regler, ville således også stå i større overensstemmelse med, hvad der allerede gælder for både forsikringer og arv.¹⁴⁴ Se hertil TFA 2013.547 og TFA 2006.267. Hertil kan også anføres debatoplægget ”*Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør?*” i TFA 2005, s. 188-203. I debatoplægget foreslår Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal bl.a., at forsikringssummer og pensionsopsparinger skal fordeles til arvingerne efter arvelovens regler i tilfælde, hvor der ikke er foretaget en særlig begunstigelsesindsættelse.¹⁴⁵ Forfatterne foreslår derfor at ophæve de nuværende regler i PBL, hvorefter der skal indsættes begunstiget i en pensionsordning, og hvorefter der kun kan vælges indenfor en begrænset kreds af personer/persongrupper. Arvelovsudvalget omtaler debatoplægget af Lynge Andersen og Faurdal, og løsningsmulighederne foreslået heri, i betænkning nr. 1473/2006 om revision af

¹⁴³ TFA 2006.267, Lennart Lynge Andersen, og Lisbeth Faurdal, ”*Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing*”

¹⁴⁴ TFA 2013.547, ”*Kritik af gældende ret om udbetaling af forsikring og pension ved død samt forslag til nye regler*”, Rasmus Kristian Feldthusen, Anne Kjærhus Mortensen

¹⁴⁵ TFA 2005.183 ff., ”*Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør?*”, Lennart Lynge Andersen og Lisbeth Faurdal

arvelovgivningen m.v.. Udvalget udtalt om løsningsforslaget om at ophæve de nuværende regler i PBL:

*”En så gennemgribende ændring af reglerne om begunstigesindsættelser, som foreslås i Lennart Lynges Andersen og Lisbeth Faurdals debatoplæg, må forudsætte, at de gældende regler har rejst grundlæggende problemer i praksis, og dette har efter udvalgets opfattelse ikke være tilfældet.”*¹⁴⁶

¹⁴⁶ Betænkning nr. 1473/2006, side 145

Kapitel 8

Litteraturliste

Love, forarbejder og udvalgsarbejder:

- 1) Lov nr. 999 af 5. oktober 2006 (forsikringsaftaleloven af 2006)
- 2) Lov nr. 1237 af 9. november 2015 om (forsikringsaftaleloven af 2015)
- 3) Lov nr. 293 af 24. april 1996 om visse civilretlige forhold m.v. ved pensionsopsparing i pengeinstitutter (pensionsopsparingsloven af 1996)
- 4) Lov nr. 516 af 6. juni 2007 om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love
- 5) Lov nr. 143 af 17. marts 1999 om ændring af boafgiftsloven og pensionsbeskatningsloven
- 6) Lovbekendtgørelse nr. 1257 af 7. november 2018, Børnelov
- 7) Lovbekendtgørelse nr. 1088 af 3. september 2015 om bekendtgørelse af lov om beskatningen af pensionsordninger m.v. (pensionsbeskatningsloven)
- 8) Bemærkninger til Lovforslag nr. 101 af 12. juni 2006: Forslag til lov om ændring af forsikringsaftaleloven og forskellige andre love
- 9) Bemærkninger til lovforslag nr. 163 af 17. januar 1996: Forslag til Lov om visse civilretlige forhold m.v.
- 10) Betænkning nr. 1423 af 2002 om revision af forsikringsaftaleloven afgivet af forsikringsaftaleudvalget
- 11) Betænkning nr. 1473 af 2006 om revision af arvelovgivningen m.v. afgivet af arvelovsudvalget

Retspraksis og nævnskendelser:

1) FED 79.340	8) TFA 2006.62 Ø
2) FED 86.876	9) TFA 2013.547
3) FED 1994.323	10) TFA 2016.245 V
4) FED 1995.1168 Ø	11) TFA 2018.65 V
5) FED 2015.178	12) UfR 1962.59 H
6) FED 2016.11 V	13) UfR 1983.774 V
7) TFA 1998.446	14) UfR 1986.758 H

15) UfR 1993.954 Ø	20) UfR 2007.2815 H
16) UfR 1998.799 H	21) UfR 2013.1943 V
17) UfR 1998.1715 V	22) UfR 2017.380 V
18) UfR 2000.709 Ø	23) UfR 2017.1624 V
19) UfR 2000.959 V	

Juridisk litteratur:

- 1) Andersen, Mads Bryde og Jesper Mark, "*Dansk pensionsret*", 2. udgave, 1. oplag, Gjellerup/Gads Forlag, 2017
- 2) Andersen, Lennart Lynge, "*Begunstigelse i bankpensioner*", 1. udgave, 1. oplag, Thomson Reuters, 2008
- 3) Andersen, Lennart Lynge og Lisbeth Faurdal, "*Begunstigelse i pension og forsikring*", 1. udgave, 1. oplag, Gjellerup, 2004
- 4) Blume, Peter, "*Juridisk informationssøgning. En praktisk introduktion til retssystemets kilder samt til grundtræk af retsinformatikken*", 5. udgave, Akademisk Forlag, 1997
- 5) Evald, Jens, "*Retskilderne og den juridiske metode*" 2. udgave, 1. oplag, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2000
- 6) Faurdal, Lisbeth, "*Aktuelle temaer i pensionsretten*", 1. udgave, 1. oplæg, Karnov Group, 2011
- 7) Hansen, Lone L. og Erik Werlauff, "*Den juridiske metode - en introduktion*", 1. udgave, 1. oplæg, Djøf Forlag, 2013
- 8) Jønsson, Henning og Lisbeth Kjærgaard, "*Dansk forsikringsret*", 8. udgave, 1. oplag, Jurist – og Økonomforbundets Forlag, 2003
- 9) Jønsson, Henning og Lisbeth Kjærgaard, "*Dansk forsikringsret*", 9. udgave, 1. oplag, Jurist – og Økonomforbundets Forlag, 2012
- 10) Lyngsø, Preben, "*Forsikringsaftaleloven med kommentarer*", 4. udgave, 1. oplag, Jurist – og Økonomforbundets Forlag, 1992
- 11) Munk-Hansen, Carsten "*Retsvidenskabsteori*", 1. udg., 1. oplag, Jurist- og Økonomforbundets Forlag, 2014
- 12) Nørgaard, Irene, "*Arveret*", 4. udgave, 1. oplag, Jurist – og Økonomforbundets Forlag, 2004

- 13) Nørgaard, Irene, Caroline Adolphsen og Eva Naur, *"Arveret"*, 7. udgave, 1. oplag, Jurist – og Økonomforbundets Forlag, 2018
- 14) Nørgaard, Jørgen, *"Jørgen Nørgaard Afhandlinger: Jørgen Nørgaard"* i studenterafhandlinger til Ugeskrift for Retsvæsen (1967)

Tidsskrift for familie- og arveret:

- 1) Andersen, Lennart Lynge og Lisbeth Faurdal, *"Hvem får mine pensionsmidler, hvis jeg dør?"*, Tidsskrift for familie – og arveret (TFA) 2005, s. 188-203.
- 2) Andersen, Lennart Lynge og Lisbeth Faurdal, *"Arvelovsudvalgets forslag til ændrede begunstigelsesregler i personforsikring og pensionsopsparing"*, Tidsskrift for familie – og arveret (TFA) 2006.267.
- 3) Andersen, Lennart Lynge og Lisbeth Faurdal, *"Hvornår gælder de nye begunstigelsesregler?"*, Tidsskrift for familie – og arveret (TFA) 2007.505.
- 4) Andersen, Lennart Lynge og Lisbeth Faurdal: *"Pensionsarveret - nogle bemærkninger om forsikringsaftalelovens § 104 (POL § 4)"*, Tidsskrift for familie – og arveret (TFA) 2008.421.
- 5) Feldthusen, Rasmus Kristian og Anne Kjærhus Mortensen: *"Kritik af gældende ret om udbetaling af forsikring og pension ved død samt forslag til nye regler"*, Tidsskrift for familie – og arveret (TFA) 2013.547.

Artikler og websites:

- 1) Artikel af professor lic.jur. Lennart Lynge Andersen, *"En Højesteretsdom om begrebet »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5 - nogle bemærkninger om U 1998.799 H "*, Ugeskrift for retsvæsen (UfR) 1998B.419.
- 2) Artikel af lektor, amanuensis Jørgen Nørgaard, *"Forsikringsaftalelovens § 105 sammenholdt med arvelovens § 7"*; Ugeskrift for retsvæsen (UfR) U 1970B.209
- 3) Artikel af fuldmægtig, cand. jur. Camilla Neuenschwander, *"Mere om »nærmeste pårørende« i forsikringsaftalelovens § 105, stk. 5"*, Ugeskrift for retsvæsen (UfR), 1999B.433.
- 4) *"Arv og Begunstigelse - Samlevende med børn"*, maj 2011, Brancheorganisation, Forsikring&Pension, <https://docplayer.dk/2204252-Arv->

[og-begunstigelse-samlevende-og-har-boern-begunstigelse-begunstigelse-1-begunstigelse.html](#)

- 5) Synopsis.dk, Hvem er begunstiget? https://www-themis-dk.zorac.aub.aau.dk/synopsis/docs/Hvem_er_begunstiget.asp?searchstring=nærmeste%20pårørende#UfR%201998.799%20HD

Ordoptælling

Statistik:

Sider	73
Ord	21.351
Tegn (uden mellemrum)	122.580
Tegn (med mellemrum)	143.994
Afsnit	533
Linjer	2.036

☒ Medtag fodnoter og slutnoter

Luk